

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 790
WIELKOPÓLSKA I ŚLĄSK**

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2010

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku

**REGION FADN 790
WIELKOPOLSKA I ŚLĄSK**

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr Elżbieta Olewnik
mgr inż. Adam Smolik

Warszawa 2010

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-023-4

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1.	Uwagi wstępne	7
2.	Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
2.1.	Pole obserwacji gospodarstw z regionu Wielkopolska i Śląsk	8
2.2.	Pole obserwacji Polskiego FADN	8
3.	Analiza wyników standardowych.....	10
3.1.	Wyniki standardowe według typów rolniczych	10
3.1.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
3.1.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
3.2.	Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	28
3.2.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	28
3.2.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	31
3.3.	Wnioski	47

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk	8
Wykres 2	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 3	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	10
Wykres 4	Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	10
Wykres 5	Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).....	11
Wykres 6	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych	11
Wykres 7	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 8	Udział dzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 9	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	13
Wykres 10	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych..	14
Wykres 11	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 12	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	15
Wykres 13	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 14	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych	16
Wykres 15	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	17
Wykres 16	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	17
Wykres 17	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	18
Wykres 18	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	19
Wykres 19	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	19

Wykres 20	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	20
Wykres 21	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	21
Wykres 22	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	22
Wykres 23	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	23
Wykres 24	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych ..	23
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	24
Wykres 26	Struktura aktywów według typów rolniczych	24
Wykres 27	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	25
Wykres 28	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	26
Wykres 29	Struktura pasywów według typów rolniczych	27
Wykres 30	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	28
Wykres 31	Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	29
Wykres 32	Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)	29
Wykres 33	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 34	Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	31
Wykres 35	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 36	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 37	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 38	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 39	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 40	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	36
Wykres 41	Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej	36
Wykres 42	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 43	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 44	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 45	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 46	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 47	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 48	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 49	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 50	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 51	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	43

Wykres 52	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 53	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 54	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 55	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 56	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej.....	46

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy ogółem (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa (ang. Directorate-General for Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie systemowe jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości krajów członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- standardowa nadwyżka bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

1. Uwagi wstępne

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2008 r. Wyniki te pochodzą z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2002” wynosiła co najmniej 2 ESU. Analizowane dane są reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN liczącego w danym roku 184 841 gospodarstw towarowych w regionie Wielkopolska i Śląsk.

Celem analizy jest ocena sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2008 roku w regionie Wielkopolska i Śląsk.

Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według dwóch kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8) oraz wielkości ekonomicznej (ES6).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstwa, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

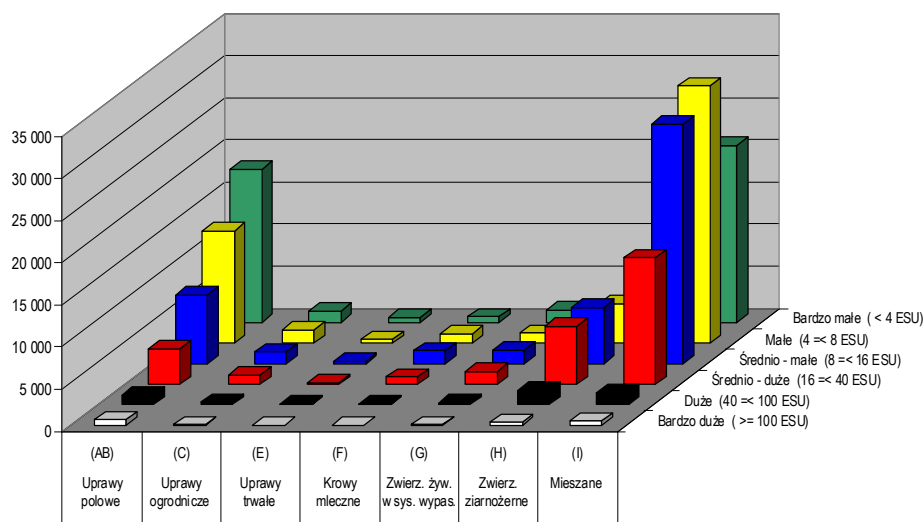
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych oraz regionów FADN. Rozkłady zostały zaprezentowane na poniższych wykresach (patrz: Wykres 1 i Wykres 2).

2.1. Pole obserwacji gospodarstw z regionu Wielkopolska i Śląsk

W regionie Wielkopolska i Śląsk dominowały gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 4 do 16 ESU, o mieszanym typie produkcji. Znaczący udział stanowiły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych (patrz: Wykres 1).

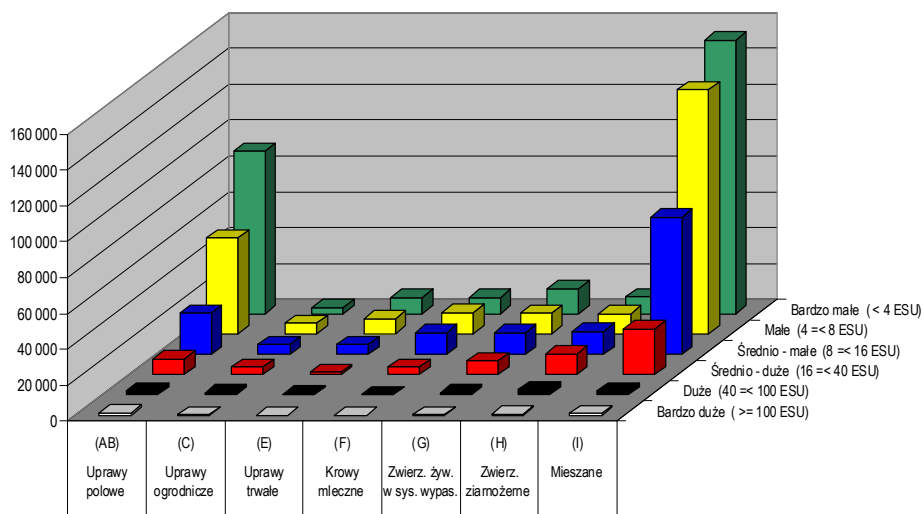
Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk

2.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w polu obserwacji Polskiego FADN (patrz: Wykres 2) lokowała się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU. Wśród nich dominowały gospodarstwa o mieszanej działalności oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt było mniej. Chów zwierząt żywionych w systemie wypasowym (w tym krow mlecznych) był bardziej popularny niż trzody i drobiu razem wziętych.

Wykres 2 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

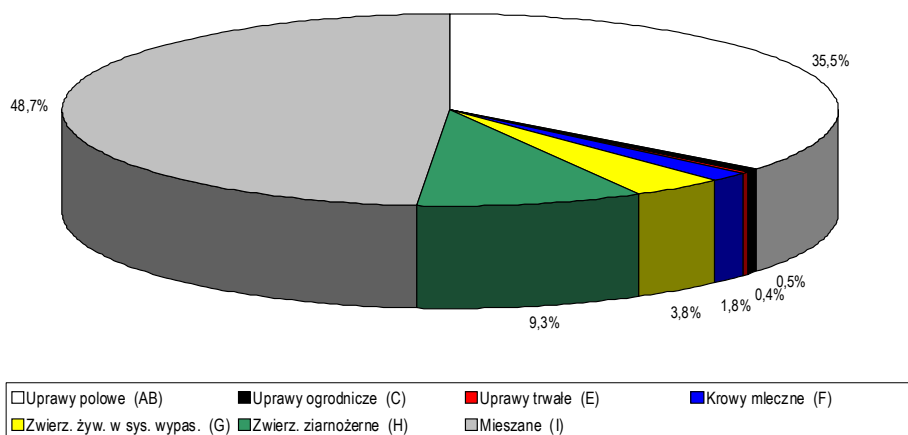
3. Analiza wyników standardowych

3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

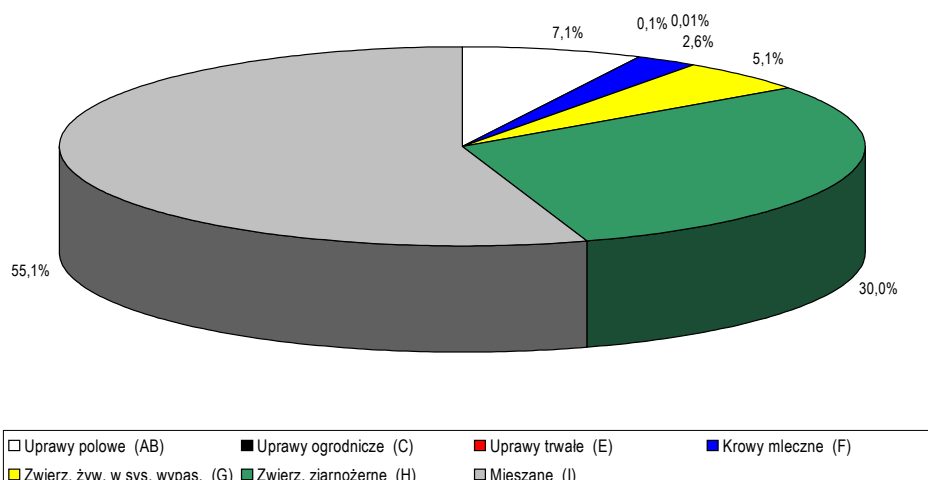
Analizując Wykres 3 należy zauważyć, iż najwięcej zasobów ziemi posiadały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 48,7% i 35,5%), a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (ok. 0,4%).

Wykres 3 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

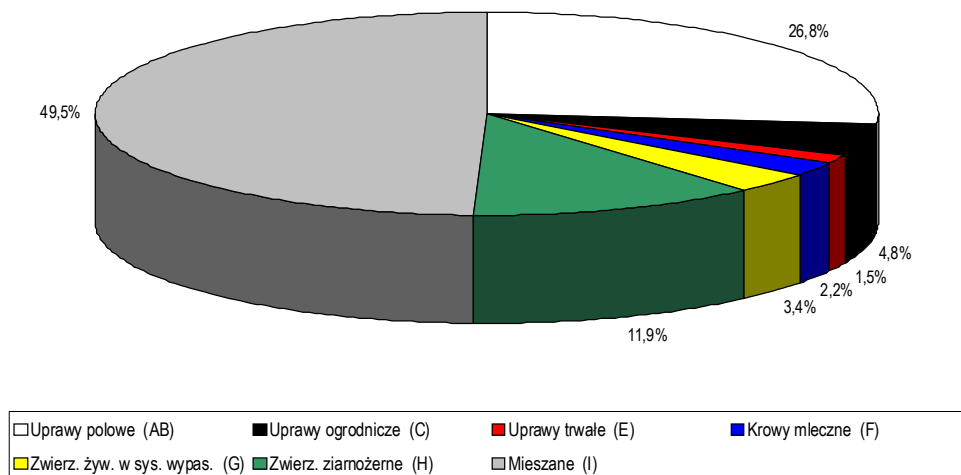
Rozkład pogłowia zwierząt (w jednostkach przeliczeniowych LU), zobrazowany przez Wykres 4, wskazuje, iż 55,1% pogłowia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast najmniejsza liczba zwierząt wystąpiła w typach uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze (poniżej 1%).

Wykres 4 Pogłowia zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

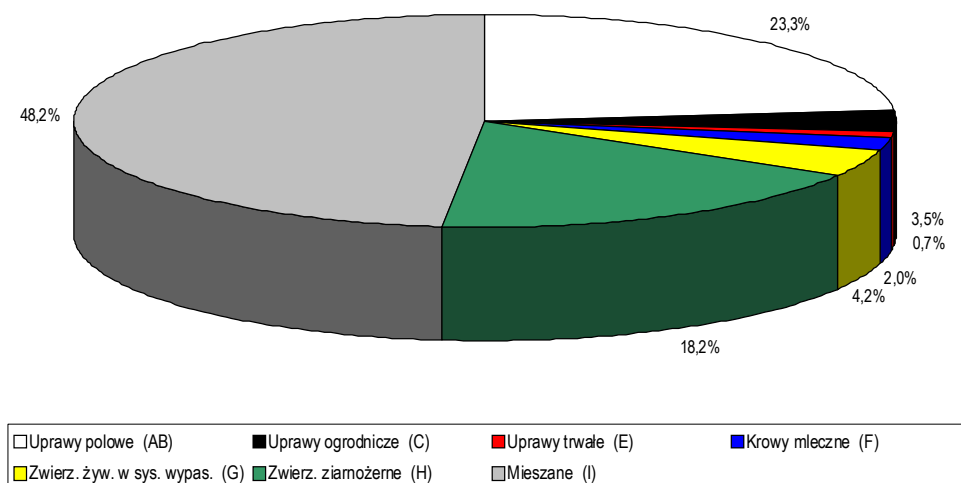
W typie mieszanym z produkcją roślinną i zwierzęcą znajdowało się około 50% osób pełnozatrudnionych. Można zaobserwować, iż typy rolnicze o większej specjalizacji takie jak krowy mleczne czy uprawy trwałe z racji znikomego udziału w liczbie gospodarstw w regionie miały niski udział w liczbie pełnozatrudnionych (odpowiednio 2,2% i 1,5%) pomimo, że zwyczajowo absorbują znaczne nakłady pracy (patrz: Wykres 5).

Wykres 5 **Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)**

Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej miały trzy typy rolnicze. Były to gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą, specjalizujące się w uprawach polowych oraz w chowie zwierząt ziarnożernych. Udział ten wynosił odpowiednio 48,2%, 23,3% i 18,2%. Pozostałe cztery typy łącznie nie przekroczyły 11% standardowej nadwyżki bezpośredniej w badanej zbiorowości (patrz: Wykres 6).

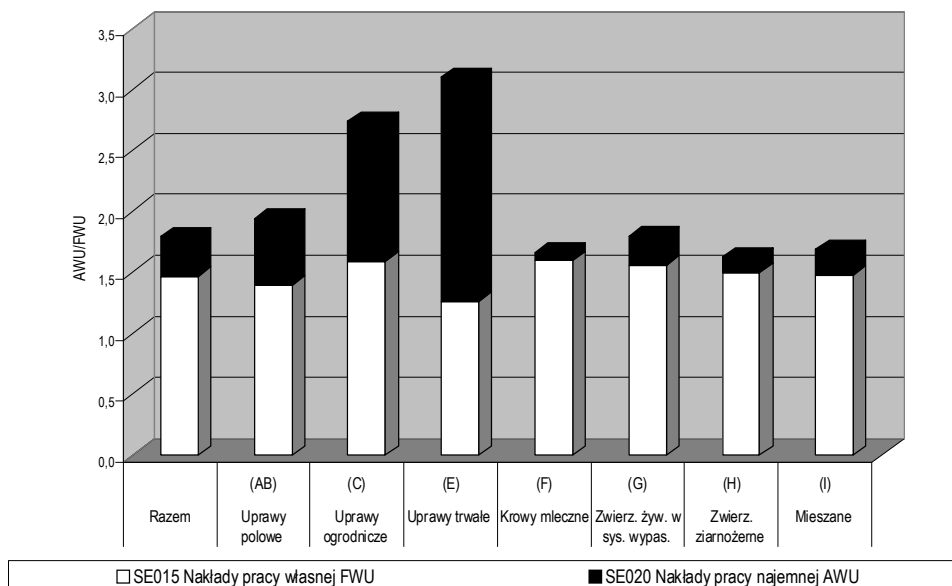
Wykres 6 **Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych**

3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

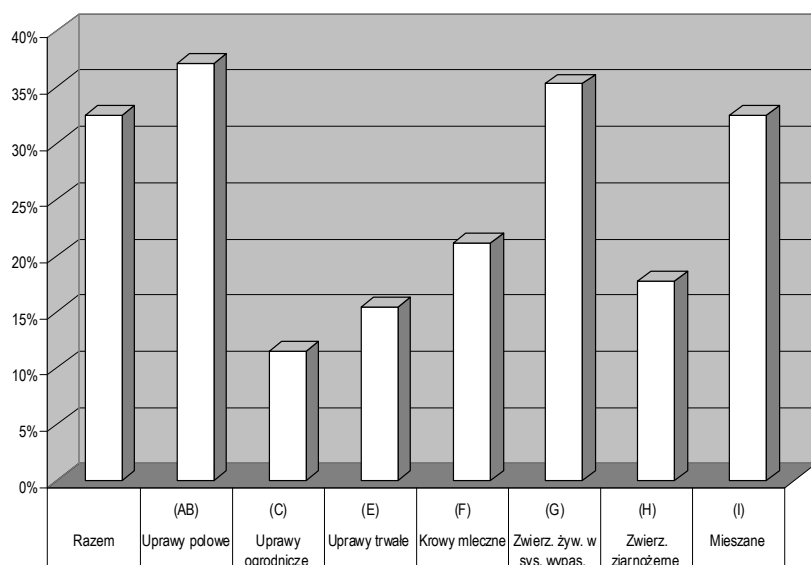
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych ponoszone były największe nakłady pracy, w których znaczącą część stanowiła praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej był znikomy, a nakłady pracy własnej kształtowały się w granicach 1,5 FWU – jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

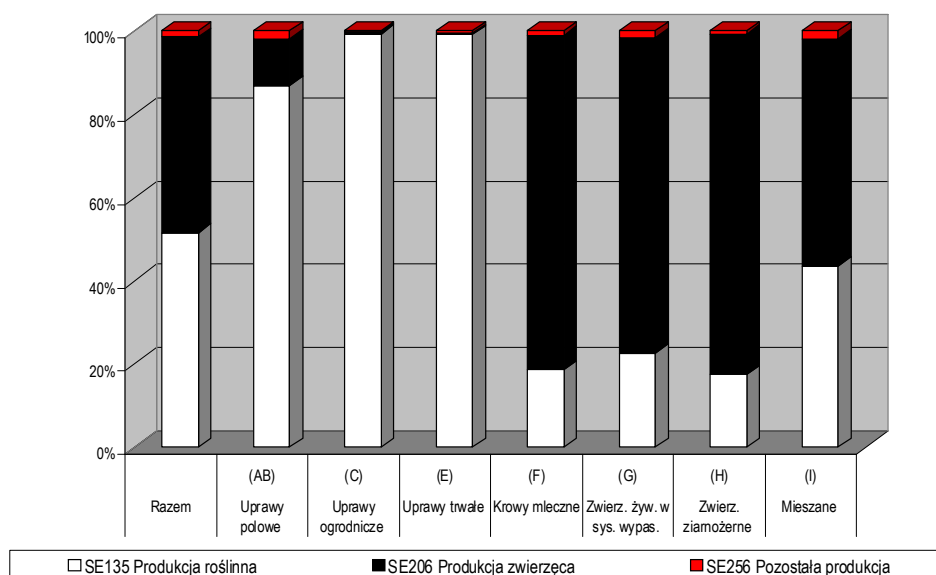
W analizowanych gospodarstwach dodzierżawa ziemi znacząco zwiększyła powierzchnię użytków rolnych będących do dyspozycji gospodarstw. Najwięcej (ok. 37%) dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych. Dzieje się tak ze względu na konieczne do poniesienia w tych gospodarstwach inwestycje długoterminowe związane z ziemią. Rolnikom nie opłaca się czynić tego na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 8).

Wykres 8 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych praktycznie całą wartość produkcji uzyskali z produkcji roślinnej. W gospodarstwach w typie mieszanym udział produkcji zwierzęcej przewyższał nieznacznie udział produkcji roślinnej. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można zaobserwować niewielki udział produkcji zwierzęcej, a w pozostałych trzech typach niewielki udział produkcji roślinnej. Udział pozostałej produkcji¹ we wszystkich typach rolniczych był niewielki (patrz: Wykres 9).

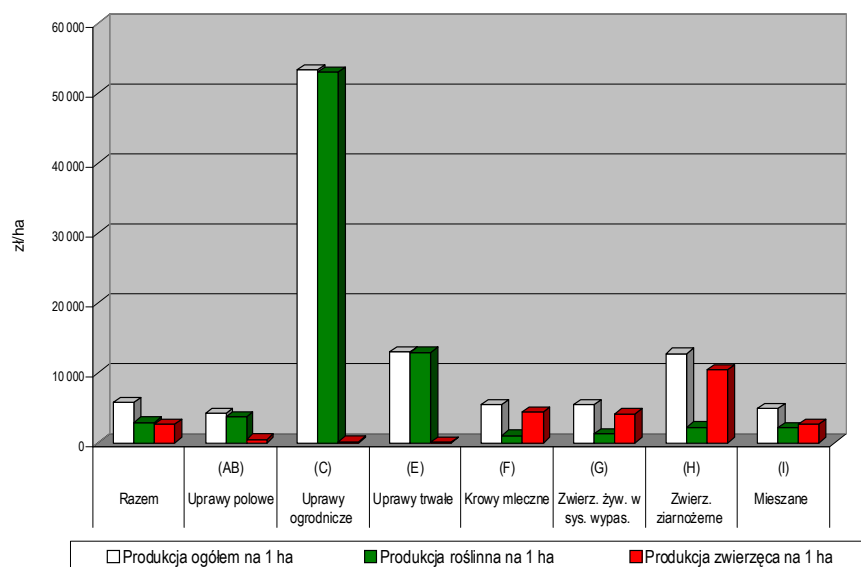
Wykres 9 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

¹ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

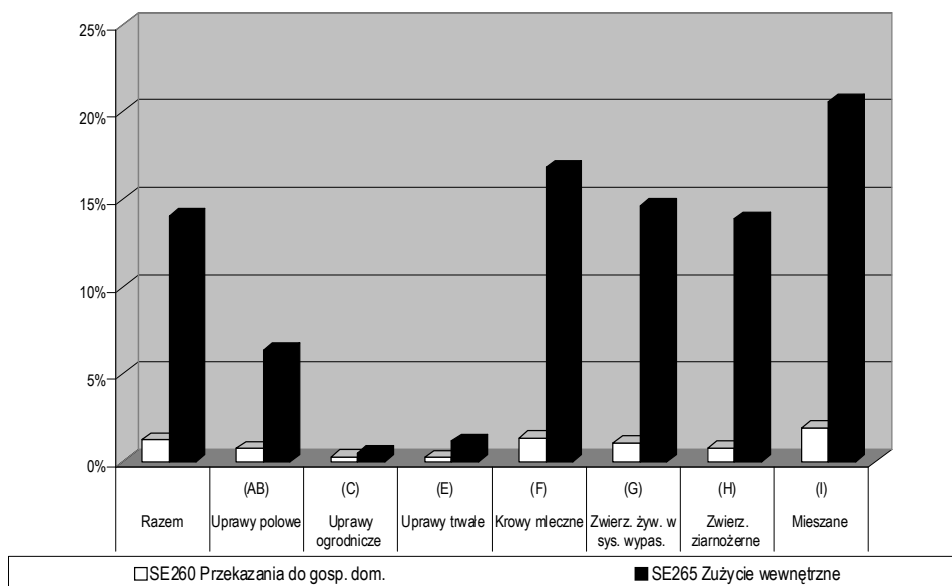
Szczególnie wysoką produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze (patrz: Wykres 10). Wynika to z faktu, że znaczna część produkcji w tym typie gospodarstw wytwarzana jest pod osłonami, a więc bez wykorzystania użytków rolnych. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe. Również wysoka produktywność ziemi była w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw, zwłaszcza drobiowych, także produkuje bez własnych użytków rolnych. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa z produkcją mieszaną oraz nastawione na uprawy polowe.

Wykres 10 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

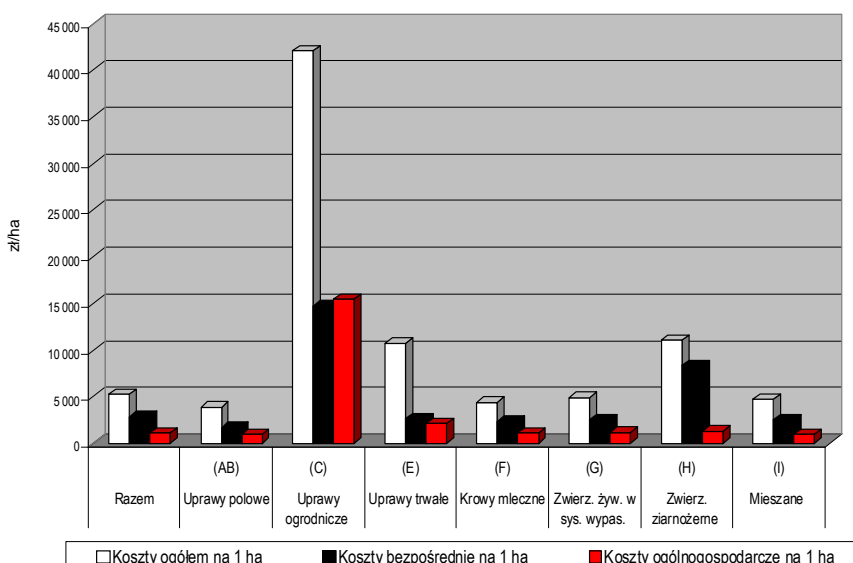
Zużycie wewnętrzne w wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 11) było większe w gospodarstwach, w których występowały zwierzęta (typy F, G, H, I), a praktycznie nie wystąpiło w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Najniższy udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego wystąpił w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodniczych (odpowiednio 0,26% i 0,29%), zaś najwyższy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (ok. 2%).

Wykres 11 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

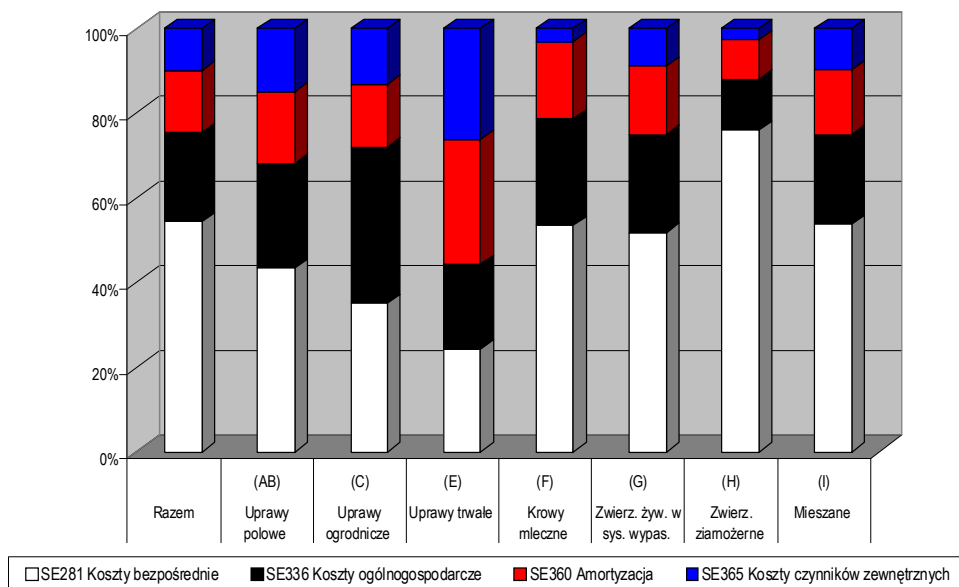
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 12). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze był wielokrotnie wyższy niż w pozostałych typach rolniczych gospodarstw. Wyższą intensywnością produkcji charakteryzowały się także gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych oraz w uprawach trwałych. Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodniczych oraz nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych wiąże się z tym, że wiele gospodarstw w tych grupach wytwarza produkcję bez wykorzystania użytków rolnych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa nastawione na uprawy polowe, w pozostałych typach poziom kosztów ogółem zbliżony był do średniej w całej zbiorowości gospodarstw w regionie Wielkopolska i Śląsk.

Wykres 12 **Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

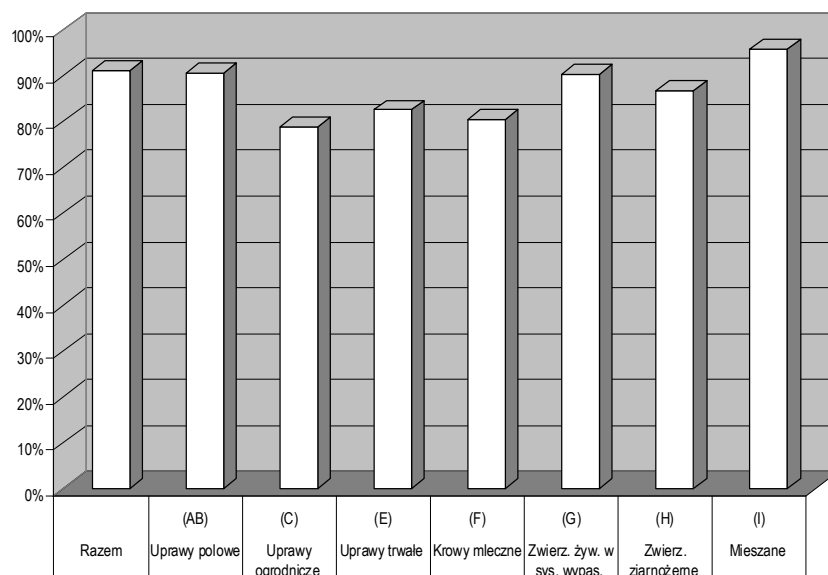

We wszystkich typach gospodarstw rolnych obserwujemy ponad 78% wskaźnik udziału kosztu w wytworzeniu 100 zł wartości produkcji. Koszty amortyzacji były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikają z wysokich kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Koszty czynników zewnętrznych były na zbliżonym poziomie w typie krowy mleczne i zwierzęta ziarnożerne. W typach AB, C, E, I były znacznie wyższe, co wskazuje, że produkcja roślinna w większym stopniu wykorzystywała obce środki produkcji (pracę najemną, kredyty, dzierżawę) (patrz: Wykres 13 i Wykres 14).

Wykres 13 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

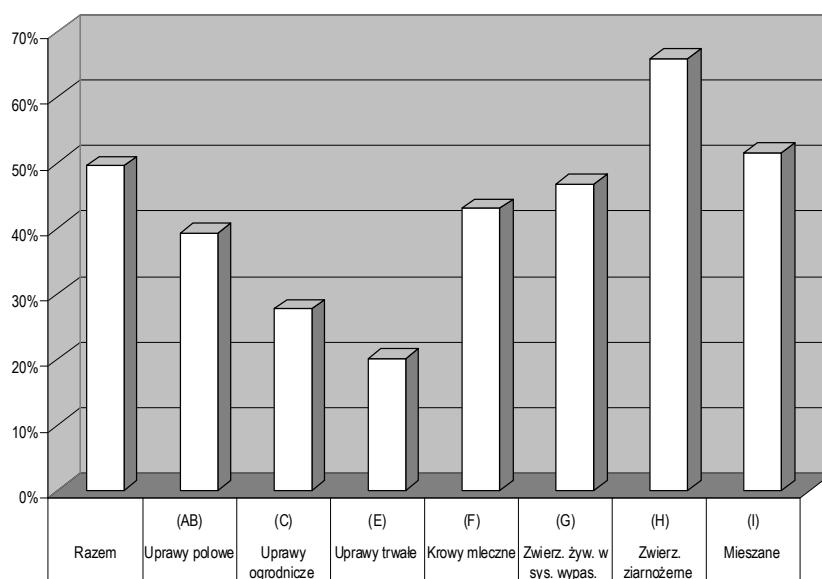
Wykres 14 **Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według typów rolniczych**

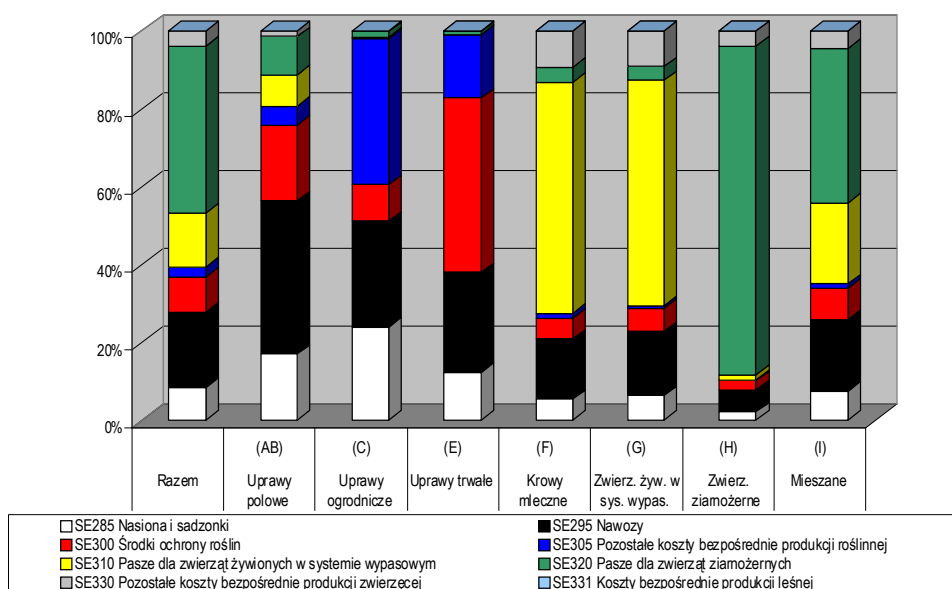
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowiły prawie 66% wartości produkcji. Najniższą relację kosztów do produkcji wykazały gospodarstwa w typie uprawy trwałe (około 20%).

Wśród kosztów bezpośrednich istotną pozycją był zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ F, G, H podobnie w typie I) oraz koszt nasion, środków ochrony roślin i nawozów w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, w gospodarstwach ogrodniczych oraz przede wszystkim w gospodarstwach o typie E – Uprawy trwałe (patrz: Wykres 15 i Wykres 16).

Wykres 15 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

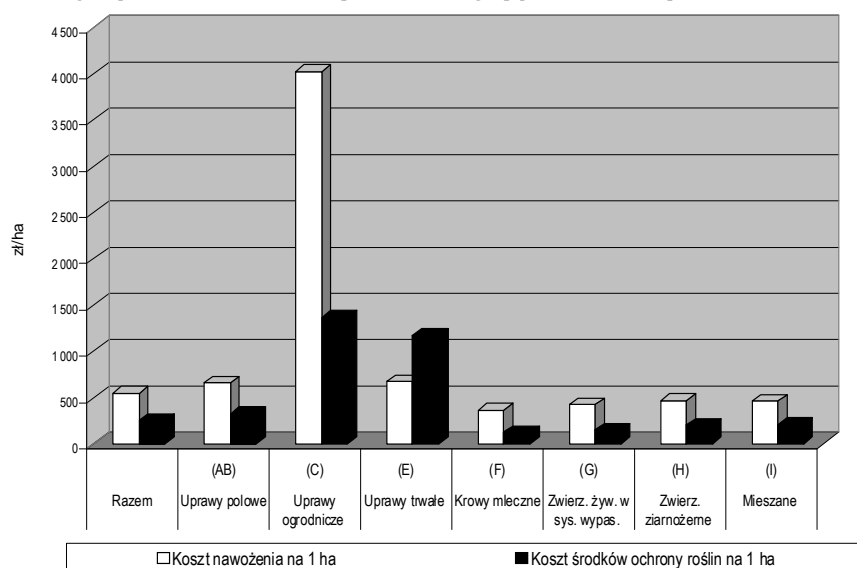
Wykres 16 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różniły się poziomem nawożenia i zużycia środków ochrony roślin (patrz: Wykres 17). Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były 7-krotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw. Wyższym poziomem kosztów nawożenia charakteryzowały się także gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe oraz uprawy polowe. Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą, zwłaszcza w utrzymujących bydło (typy: F i G).

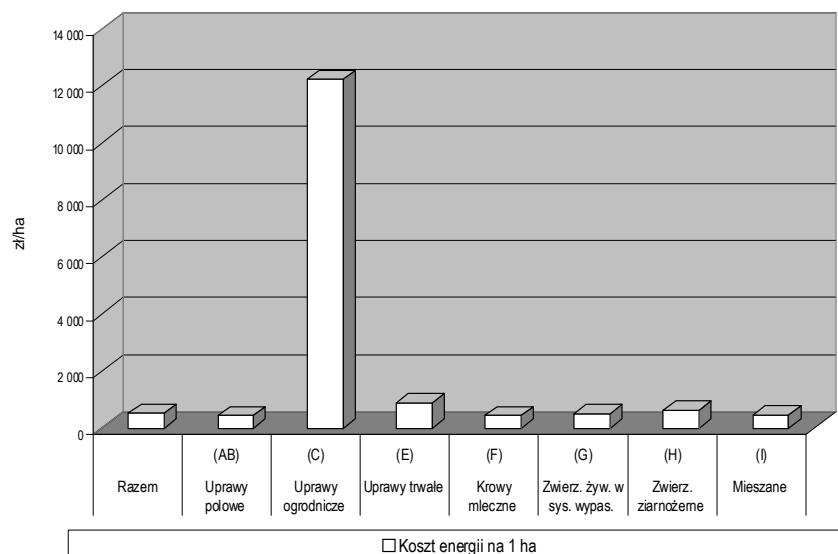
Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin obserwowany jest w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze oraz uprawy trwałe. Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych jest to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych, poziom kosztów środków ochrony roślin znacznie przewyższa poziom kosztów nawożenia mineralnego. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, również koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza bydło, co niewątpliwie wiąże się z większym udziałem powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych.

Wykres 17 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

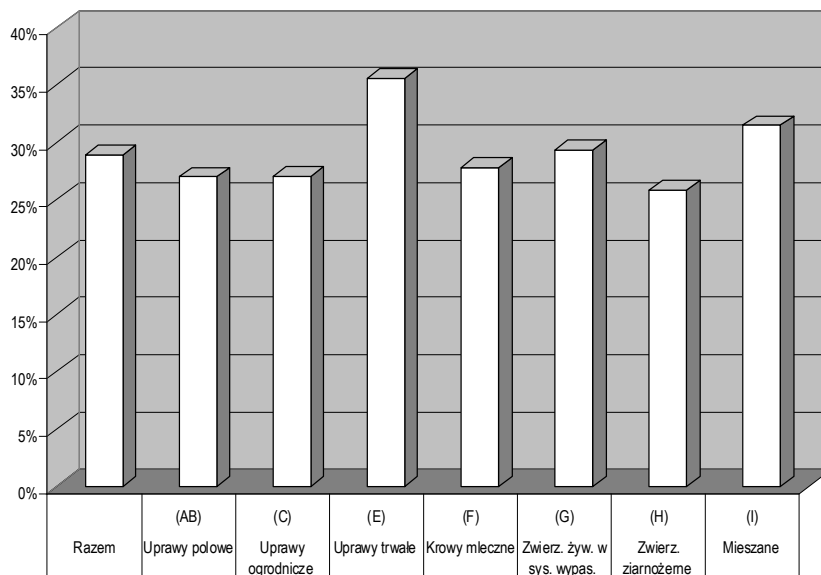
Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii i paliw przeliczonych na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw, co niewątpliwie wiąże się z wytwarzaniem produkcji pod osłonami ogrzewanymi (patrz: Wykres 18). Wyższe koszty energii i paliw obserwowane były także w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych oraz w chowie zwierząt ziarnożernych. Jednak w przypadku tych typów rolniczych różnica w stosunku do pozostałych gospodarstw nie była tak duża jak w przypadku gospodarstw ogrodniczych.

Wykres 18 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

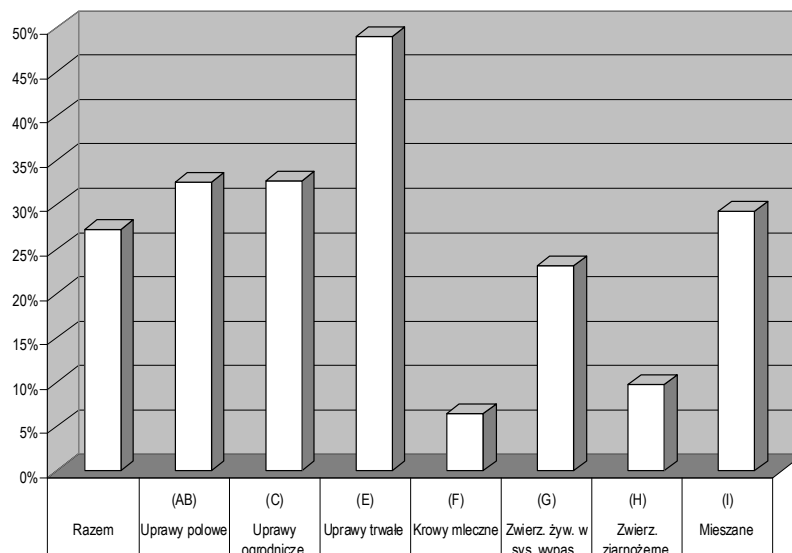
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz specjalizujących się w hodowli zwierząt żywionych w systemie wypasowym udział amortyzacji w wartości dodanej brutto przekroczył wartość średnią dla ogółu gospodarstw i wynosił ponad 29%. W pozostałych typach udział ten kształtował się na niższym poziomie od niespełna 26 do 28% (patrz: Wykres 19).

Wykres 19 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

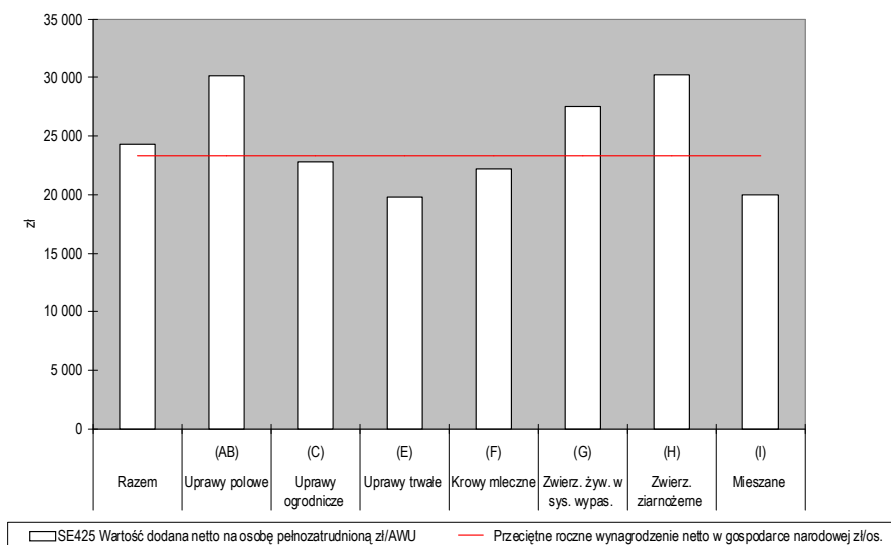
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, co można wytłumaczyć wysokim wykorzystaniem najmniej siły roboczej, zaś najniższy gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła mlecznego (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

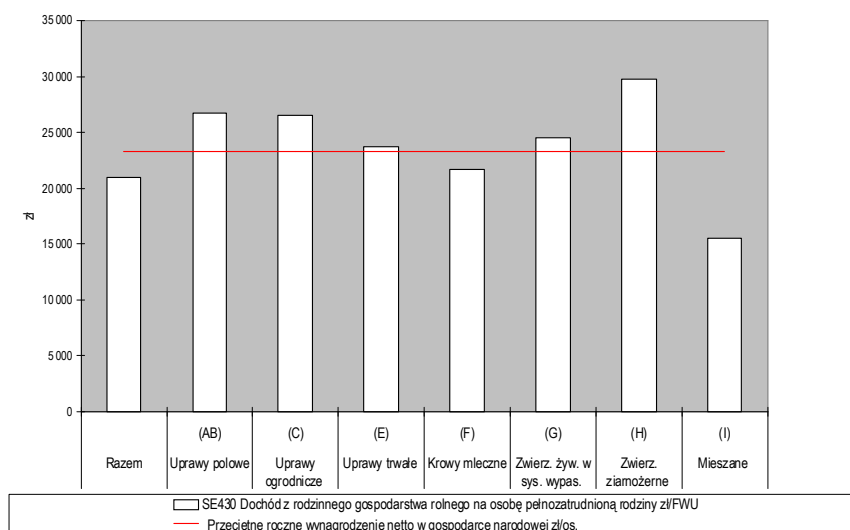
Wykres 21 pokazuje, iż wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem nieznacznie przewyższała przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Najniższą jej wartość osiągnęły gospodarstwa w typie rolniczym uprawy trwałe (19 818 zł) oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (19 961 zł). Natomiast wartość najwyższa wystąpiła w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (30 258 zł) oraz w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (30 143 zł).

Wykres 21 **Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych**

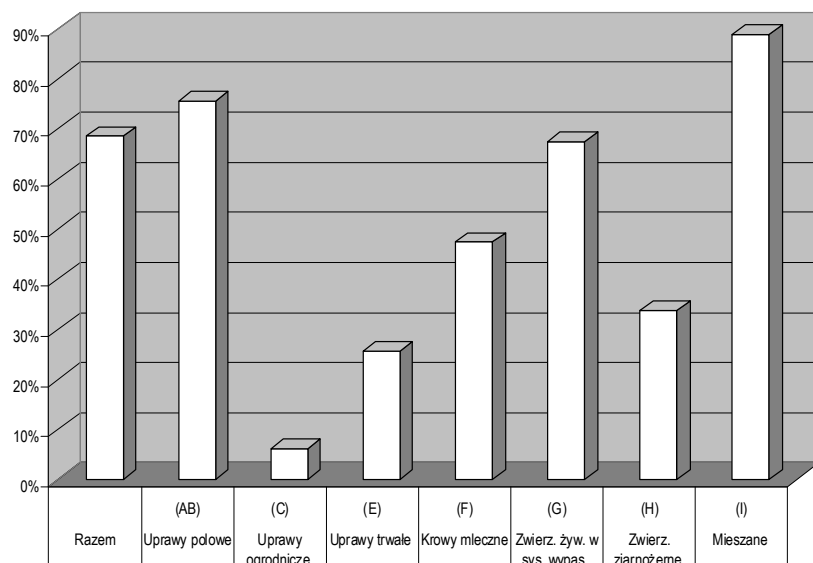
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był najmniejszy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (było to 15 534 zł). W gospodarstwach z typu rolniczego krowy mleczne DzRGR również nie przekroczył przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Pozostałe typy gospodarstw rolnych uzyskały dochody wyższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, a wśród nich najwyższą wartość dochodu obserwuje się w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt ziarnożernych (29 757 zł) (patrz: Wykres 22).

Wykres 22 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

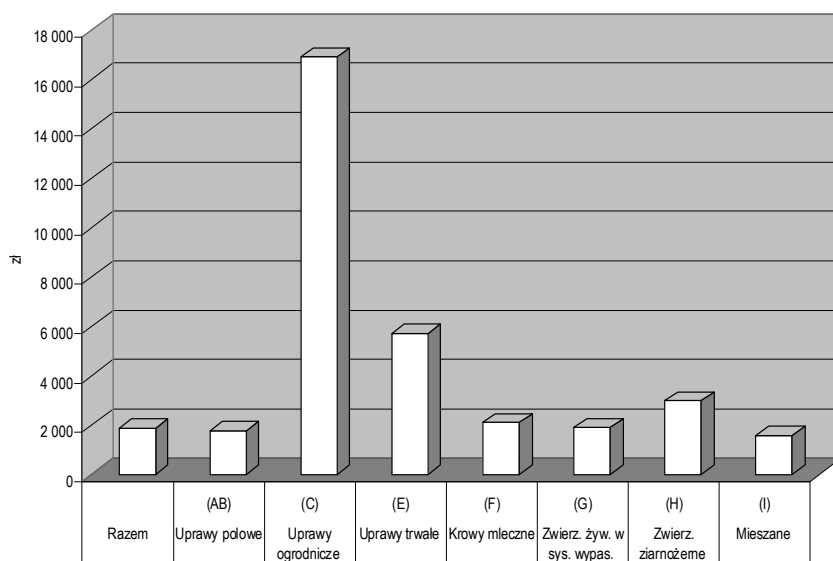
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te dysponowały największą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 3 i Wykres 23).

Wykres 23 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych**

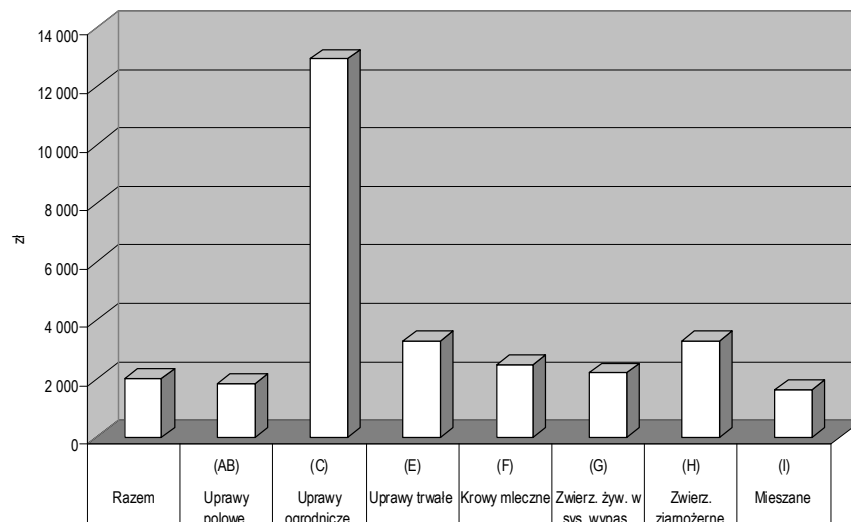

Analizując Wykres 24 i Wykres 25 obserwujemy, że wartość dodana netto na 1 hektar powierzchni użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i wynosiły odpowiednio około 17 tys. zł i 13 tys. zł. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągają bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji była niewielka. Gospodarstwa w tym typie w bardzo znikomym stopniu dodzierżawiały ziemię. W pozostałych typach dochód kształtował się na poziomie od 1 612 zł do 3 308 zł na jednostkę powierzchni użytków rolnych.

Wykres 24 **Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych**

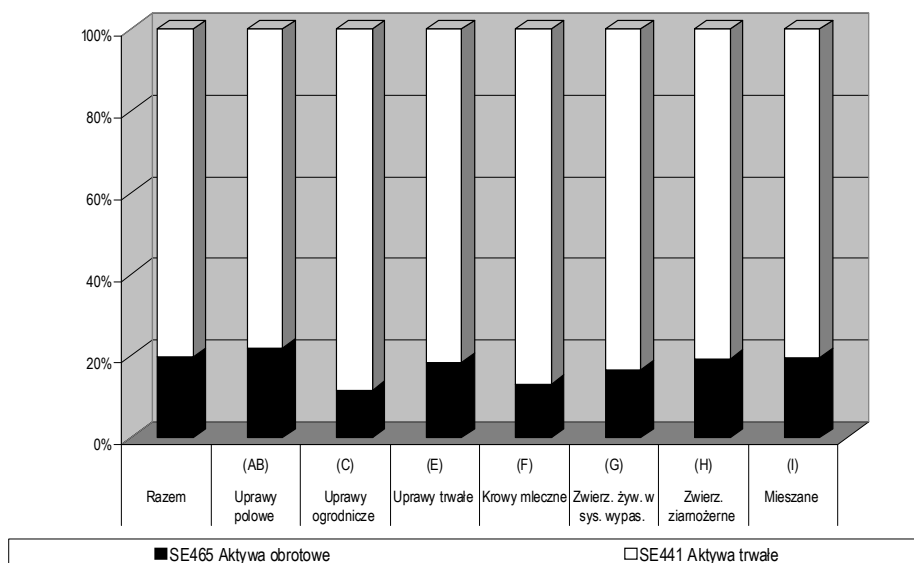

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytkowników rolnych według typów rolniczych

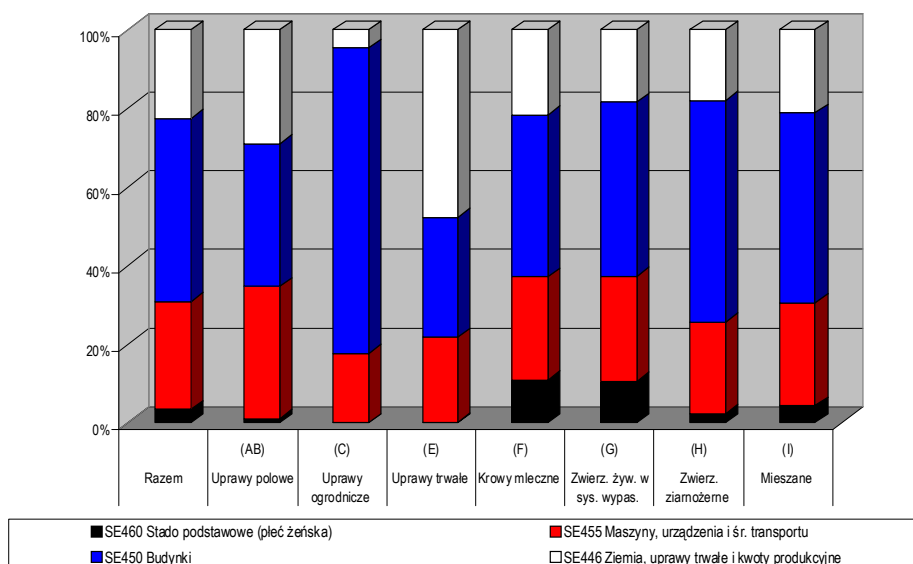
Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie krążenia środków ulokowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo krążenia środków. Polskie gospodarstwa charakteryzują się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, jednak można zauważyć, iż w poszczególnych typach rolniczych struktura aktywów wiąże się z nastawieniem produkcyjnym gospodarstw (patrz: Wykres 26). Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach ogrodniczych i wyspecjalizowanych w chowie bydła mlecznego, a najniższy w uprawach polowych i w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Niski udział aktywów obrotowych w gospodarstwach ogrodniczych, związany jest w dużym stopniu z faktem, że gospodarstwa te tylko w niewielkim stopniu przechowują wytworzone w gospodarstwie produkty.

Wykres 26 Struktura aktywów według typów rolniczych

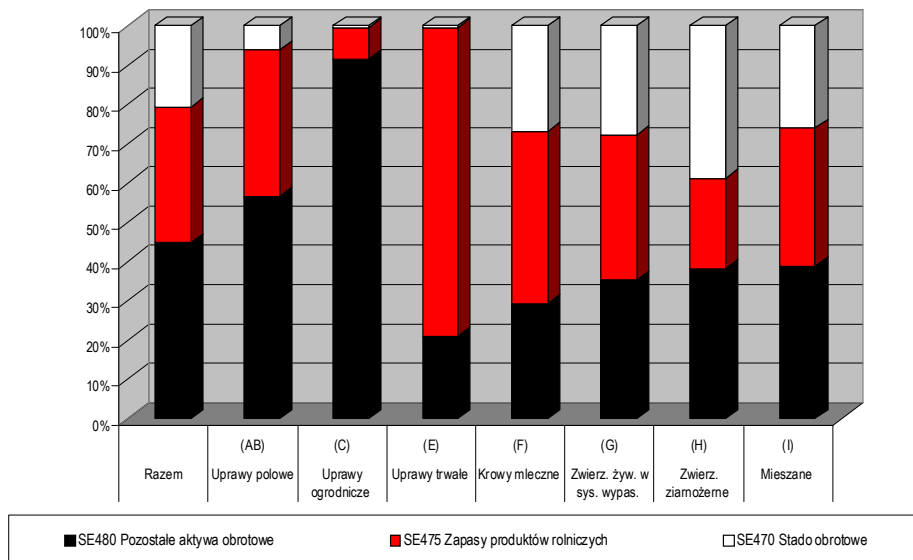
W strukturze aktywów trwałych w większości typów rolniczych znaczny udział mają budynki i budowle (patrz: Wykres 27). Szczególnie było to widoczne w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodnich, w których budynki i budowle, stanowiąc głównie osłonę dla uprawianych roślin, decydują o możliwościach produkcyjnych. Również bardzo dużym udziałem budynków i budowli charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych. Ziemia, jako podstawowy środek produkcji w rolnictwie, miała największy udział w gospodarstwach sadowniczych (typ E) oraz nastawionych na uprawy polowe. W gospodarstwach ogrodnich ziemia stanowiła zaledwie kilka procent środków trwałych. W typach utrzymujących dużo bydła (typy F i G) wyraźnie większą część środków trwałych, niż w pozostałych typach gospodarstw utrzymujących zwierzęta, stanowiły zwierzęta stada podstawowego, chociaż ich udział nie przekraczał kilku procent.

Wykres 27 **Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych**

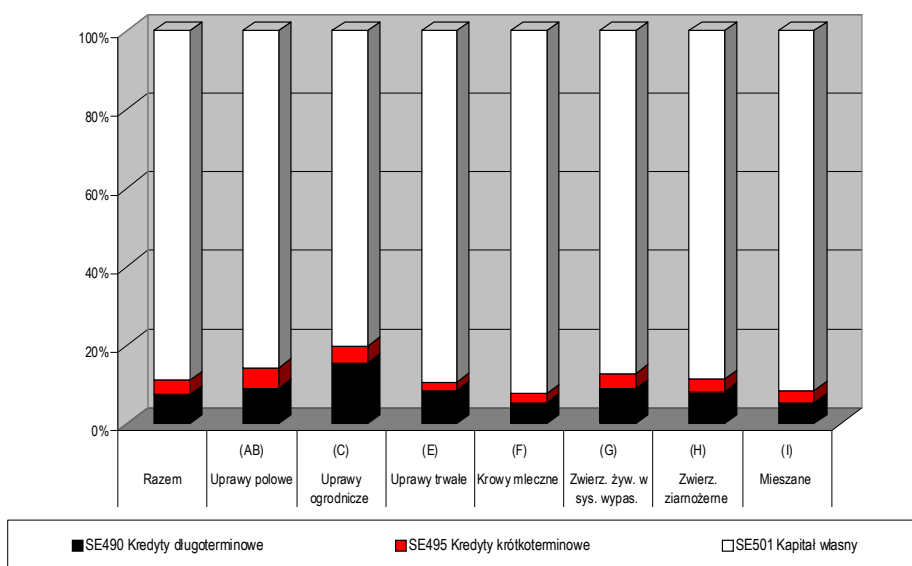
Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych ma także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 28). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw sadowniczych stanowiły zapasy wytworzonych produktów, zaś w gospodarstwach ogrodniczych pozostałe środki obrotowe, głównie zapasy z zakupu. Stosunkowo niewielką część środków obrotowych, w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta ziarnożerne, stanowiły zapasy produktów rolniczych, a największy udział zajmowały zwierzęta stada obrotowego.

Wykres 28 **Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych**

W pasywach wszystkich typów rolniczych gospodarstw dominował kapitał własny (patrz: Wykres 29). Polskie gospodarstwa charakteryzują się więc wysoką autonomią finansowania majątku. Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia obserwuje się w gospodarstwach ogrodniczych (ok. 20%), wyspecjalizowanych w uprawach polowych (ok. 14%) zajmujących się chowem zwierząt żywnych w systemie wypasowym (ok. 13%) oraz utrzymujących zwierzęta ziarnożerne (ok. 12%). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe, które z punktu widzenia zasad finansowania jest bardziej korzystną częścią zadłużenia, gdyż w nie musi być w całości spłacone w ciągu roku.

Wykres 29 **Struktura pasywów według typów rolniczych**

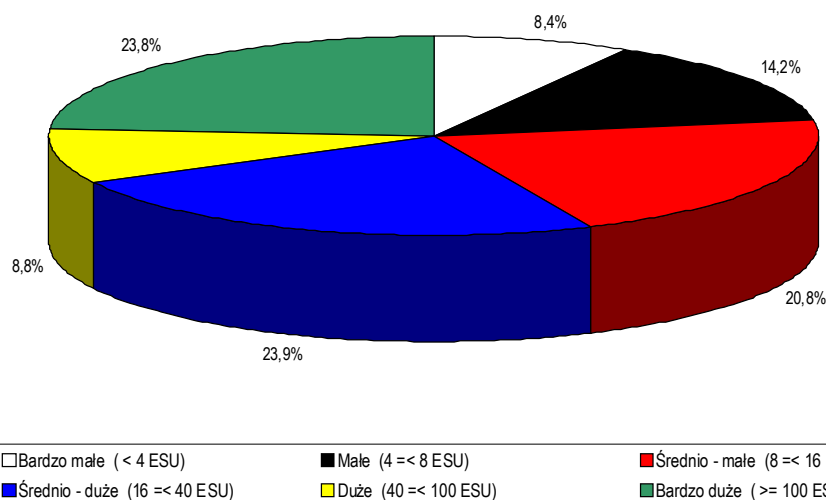

3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

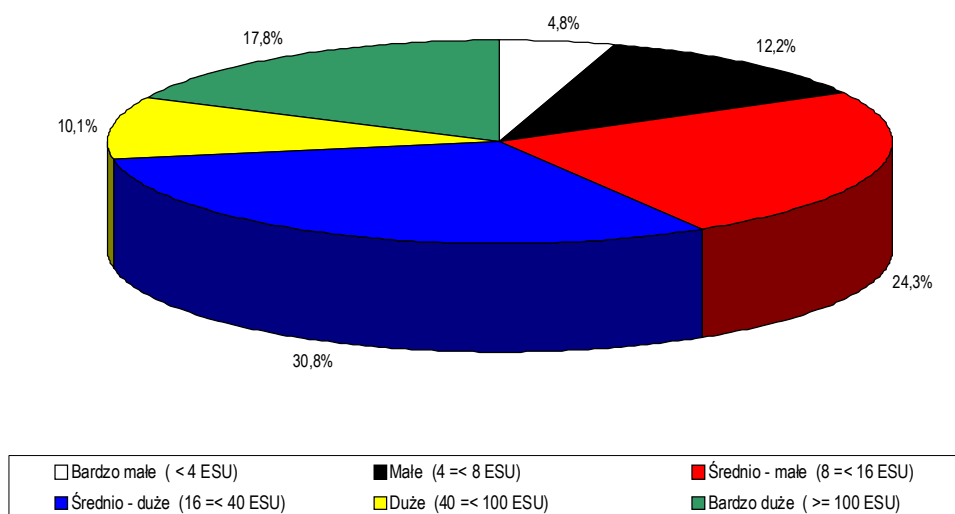
Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne grupy gospodarstw najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa średnio-duże (od 16 do 40 ESU) oraz bardzo duże (powyżej 100 ESU), które w sumie zajmowały niespełną połowę obszaru użytków. Szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), stanowiące poniżej 1% ogółu gospodarstw, a użytkujące aż 23,8% dostępnej powierzchni (patrz: Wykres 30). Znaczący był udział gospodarstw średnio-małych oraz małych, które prowadziły swą działalność na 35% powierzchni użytków rolnych.

Wykres 30 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

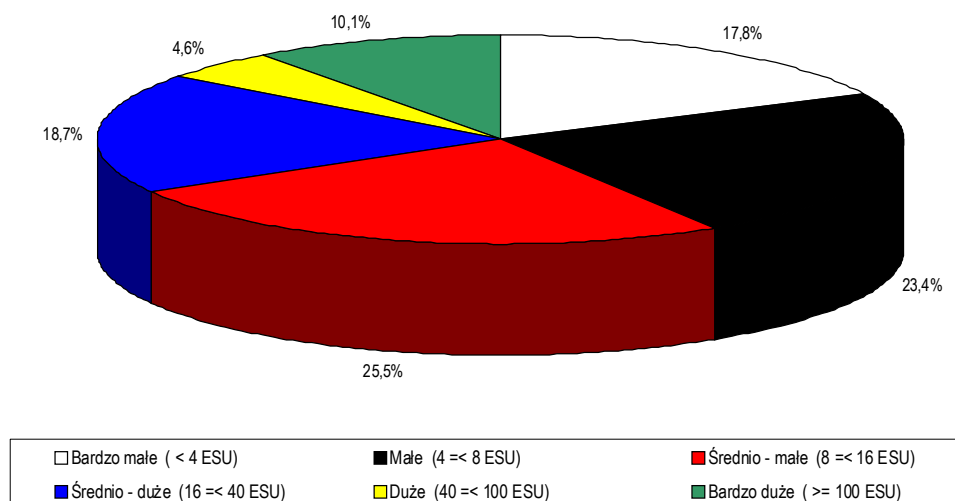
Rozkład pogłowia zwierząt, wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU, wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw średnio-dużych oraz średnio-małych gdzie skoncentrowane było odpowiednio 30,8% oraz 24,3% pogłowia, co daje ponad 55% ogólnej liczby zwierząt (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 **Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)**

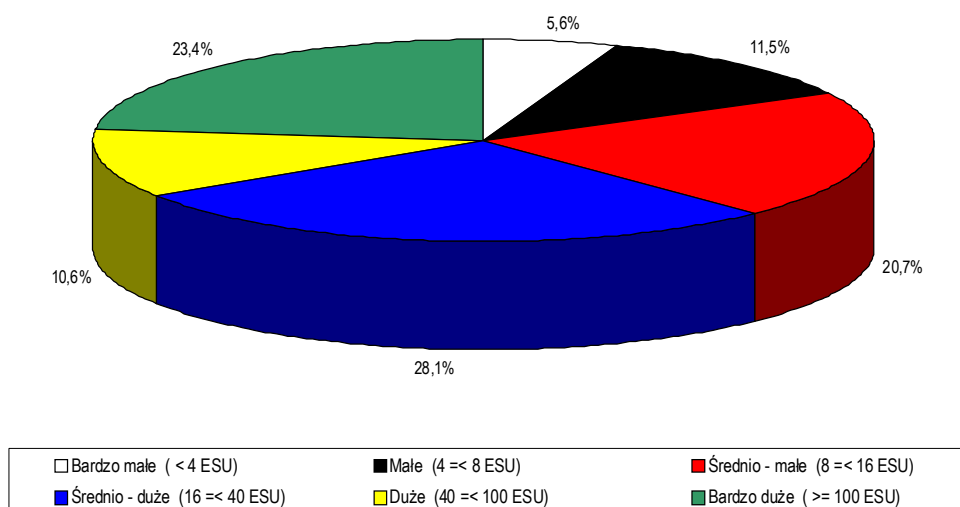
W przypadku rozkładu nakładów pracy, określonych w osobach przeliczeniowych AWU, wiodącą rolę odgrywały gospodarstwa małe, średnio-małe oraz średnio-duże, które skupiały prawie 68% ogółu nakładów. Interesującą pozycję stanowiły gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), które mimo znaczącej powierzchni będącej w ich użytkowaniu - 23,8% ogółu (patrz: Wykres 30) poniosły zaledwie 10% ogółu nakładów pracy, co wskazuje na wysoką wydajność pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 32).

Wykres 32 **Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)**

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości wytwarzanej standardowej nadwyżki bezpośredniej (SNB) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji na czoło wysunęły się gospodarstwa średnio-duże, które wytworzyły aż 28,1% SNB. Należy zwrócić uwagę na gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (poniżej 1%) wytworzyły aż 23,4% SNB. Na drugim biegunie znajdowały się gospodarstwa bardzo małe (25,6% liczby gospodarstw) z 5,6% udziałem w sumie SNB (patrz: Wykres 33).

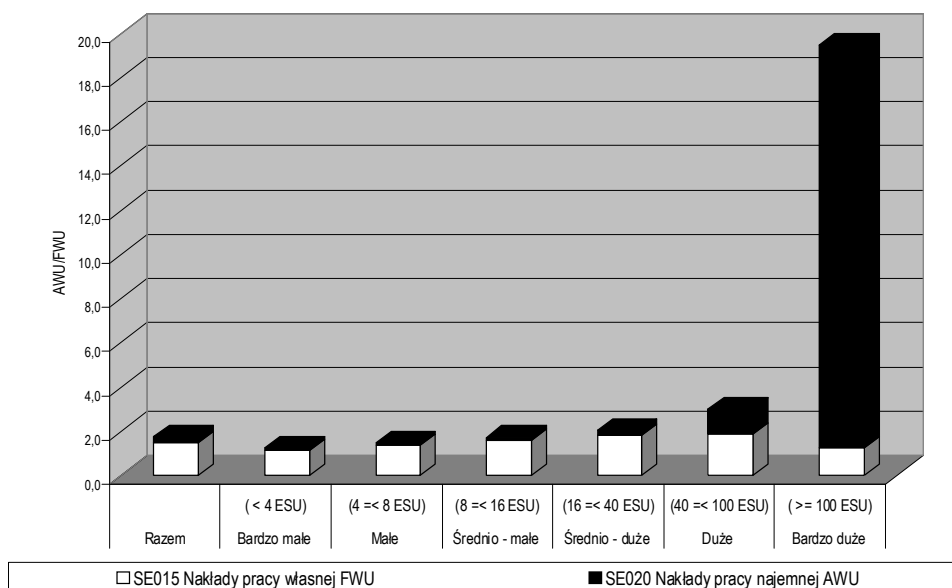
Wykres 33 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

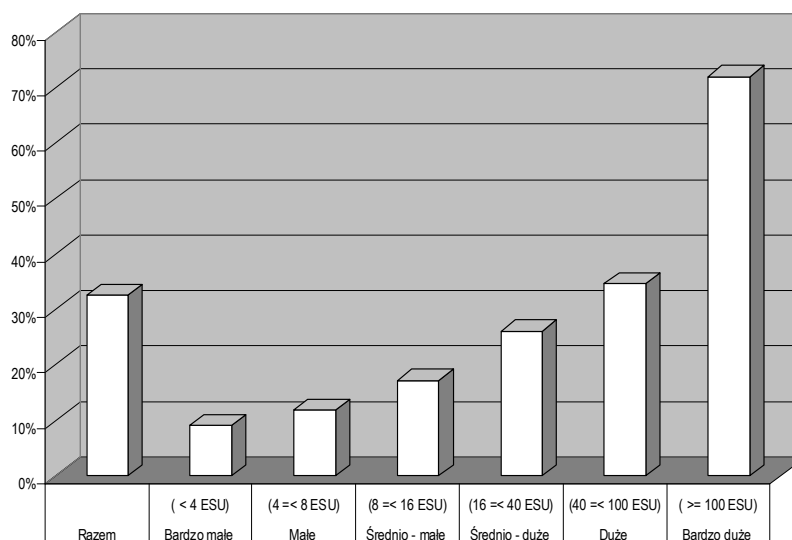
Poziom nakładów pracy rósł wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Prawie wszystkie gospodarstwa (oprócz gospodarstw dużych i bardzo dużych, powyżej 40 ESU) opierały się na nakładach własnej siły roboczej. W gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) wykorzystanie nakładów pracy własnej nieznacznie przekroczyło wykorzystanie nakładów najemnej siły roboczej, a w gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) przewaga pracy najemnej nad własną była już kilkunastokrotna (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Poziom i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

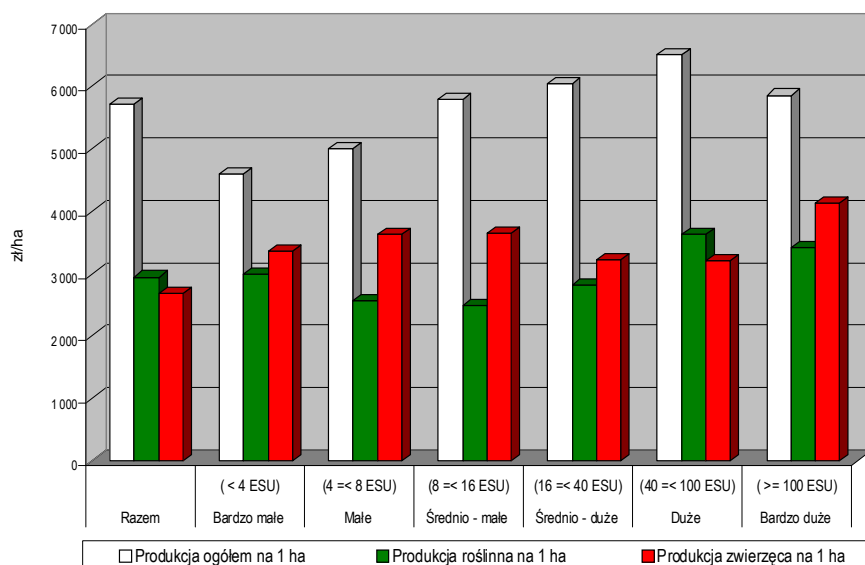
W strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne. Udział dzierżawy (patrz: Wykres 35) wynosił przeciętnie 32% ogółu powierzchni i zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa osiągając dla gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) wartości odpowiednio 35% i 72%. W gospodarstwach najmniejszych (poniżej 4 ESU) było to około 9%.

Wykres 35 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

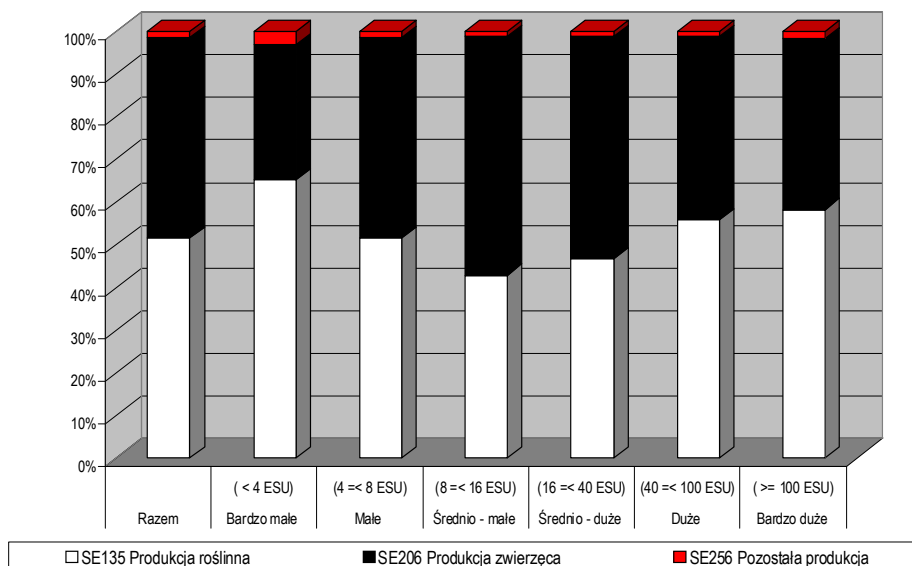
Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 36) w gospodarstwach nie przekraczających 100 ESU, wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną, jednak w gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) produktywność była niższa nawet w porównaniu z gospodarstwami z grupy 16 - 40 ESU. W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych najlepsze wyniki osiągnęły gospodarstwa duże (od 40 do 100 ESU), natomiast najniższy poziom produktywności ziemi odnotowano w gospodarstwach średnio-małych od 8 do 16 ESU. Przeliczając produkcję zwierzęcą na 1 ha użytków rolnych obserwujemy wzrost produktywności w niższych klasach wielkości ekonomicznej, a w gospodarstwach przekraczających 16 ESU, obniżkę. Wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha w gospodarstwach największych ekonomicznie jest najwyższa i kształtuje się na poziomie 4 126 zł/ha.

Wykres 36 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział produkcji roślinnej w strukturze produkcji wahał się od 40 - 60% w różnych klasach wielkości ekonomicznej. Produkcja zwierzęca w gospodarstwach bardzo małych była porównywalna z przeciętnym poziomem produkcji zwierzęcej w tym regionie. Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w gospodarstwach średnio-małych (ok. 56%). Skala pozostałej produkcji² była minimalna i wynosiła maksymalnie niecałe 3,2% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 37).

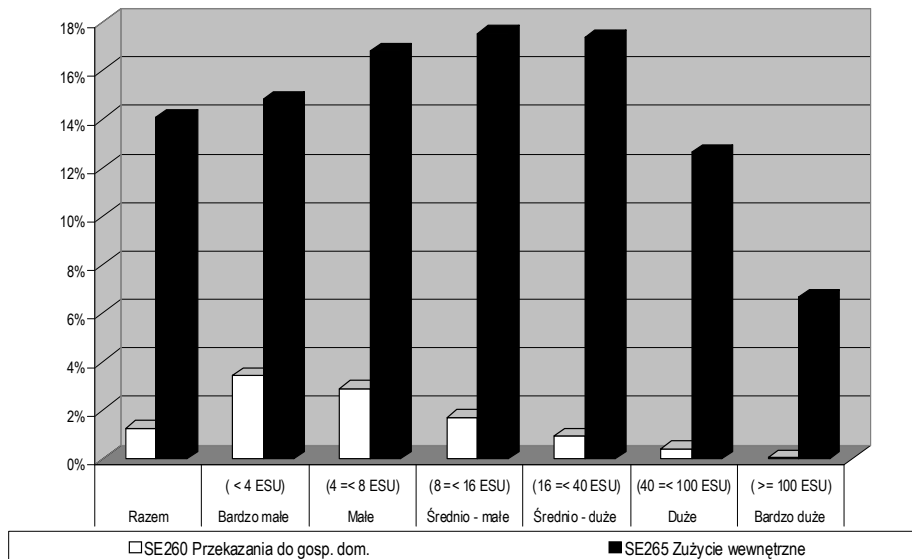
Wykres 37 Struktura produkcji ogólnie według klas wielkości ekonomicznej

² Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

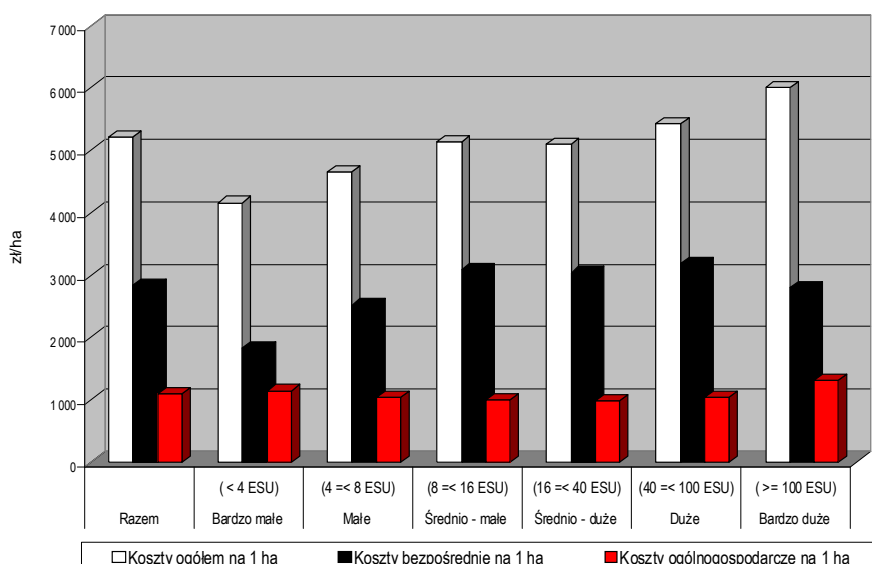
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmowała w strukturze coraz mniejszy udział. Zużycie wewnętrzne rośnie zdecydowanie od 5,14 tys. zł do niespełna 232 tys. zł na gospodarstwo, ale w strukturze produkcji miało coraz mniejsze znaczenie (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

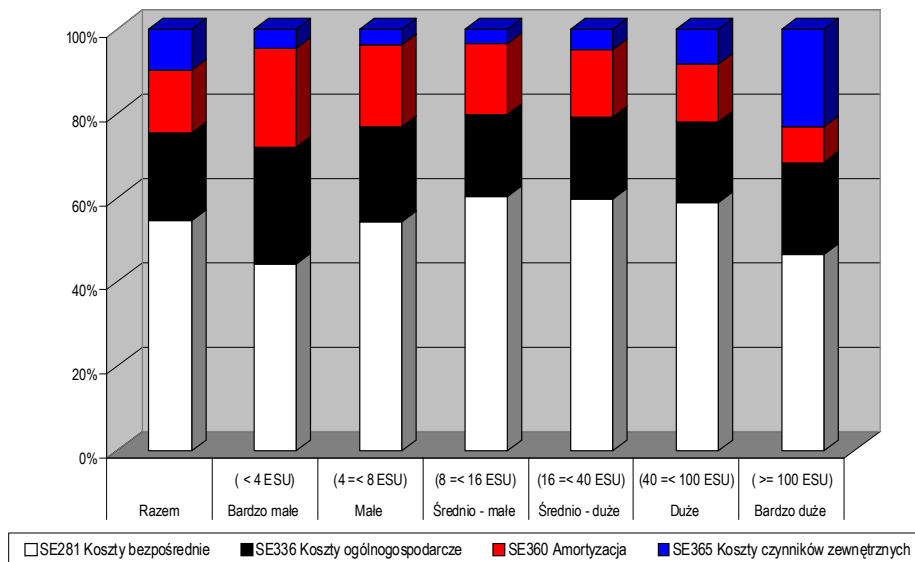
Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 39), systematycznie zwiększała się wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Wyjątkiem były gospodarstwa średnio-duże, których koszty produkcji na 1 ha UR były o 41 zł niższe niż w gospodarstwach średnio-małych. Nieco inaczej zachowywały się koszty bezpośrednie, które dla gospodarstw od 2 do 16 ESU wykazywały tendencję rosnącą, natomiast dla gospodarstw powyżej 16 ESU malejącą. W tym przypadku wyjątek stanowiły gospodarstwa duże (od 40 do 100 ESU), gdzie koszty bezpośrednie kształtowały się na poziomie 3 185 zł i były nieznacznie wyższe od poziomu kosztów bezpośrednich występujących w gospodarstwach średnio-dużych. Poziom kosztów ogólnogospodarczych kształtował się na podobnym poziomie, lecz w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) koszt ten był najwyższy, co głównie należy wiązać ze wzrostem kosztów energii i paliw.

Wykres 39 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

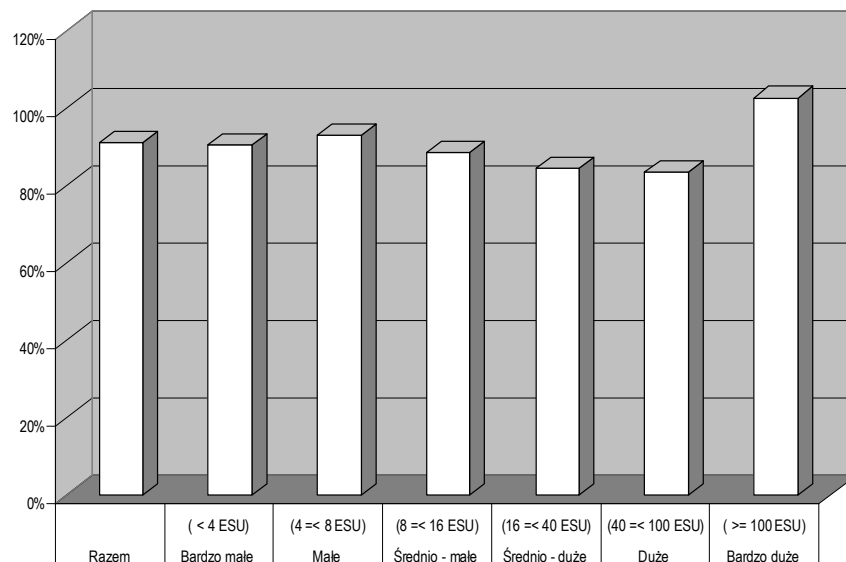
W strukturze kosztów ogółem koszty czynników zewnętrznych rosy wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Odwrotna zależność występowała w przypadku amortyzacji, której udział w kosztach malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, być może niewykorzystywanych maszyn (czy w ogóle środków trwałych) zmniejszały dochód tych gospodarstw (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

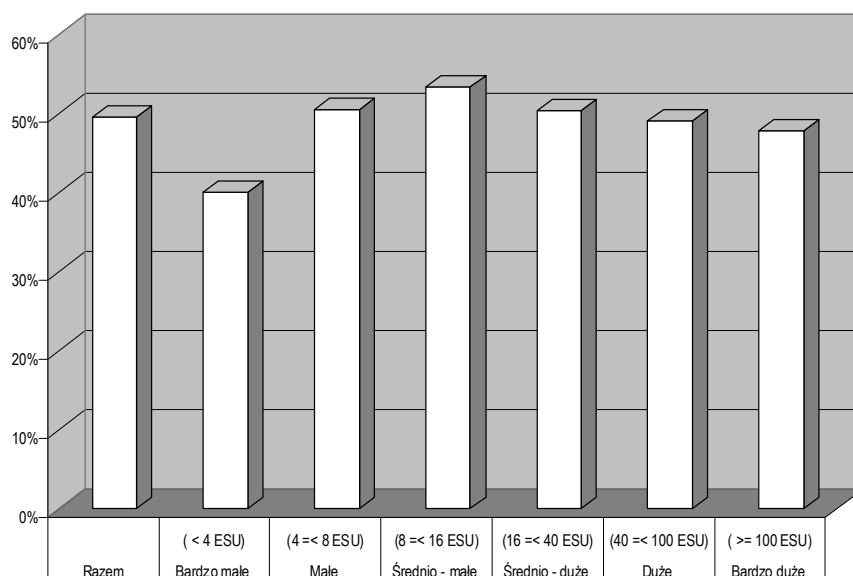
Wskaźnik udziału kosztu w wytworzeniu 100 zł wartości produkcji (produktywność kosztów) oscylował w granicach między 83 a 93%. Jedynie w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) był znacznie wyższy i wyniósł 102,3% (patrz: Wykres 41).

Wykres 41 **Koszt wytworzenia 100 zł produkcji według klas wielkości ekonomicznej**

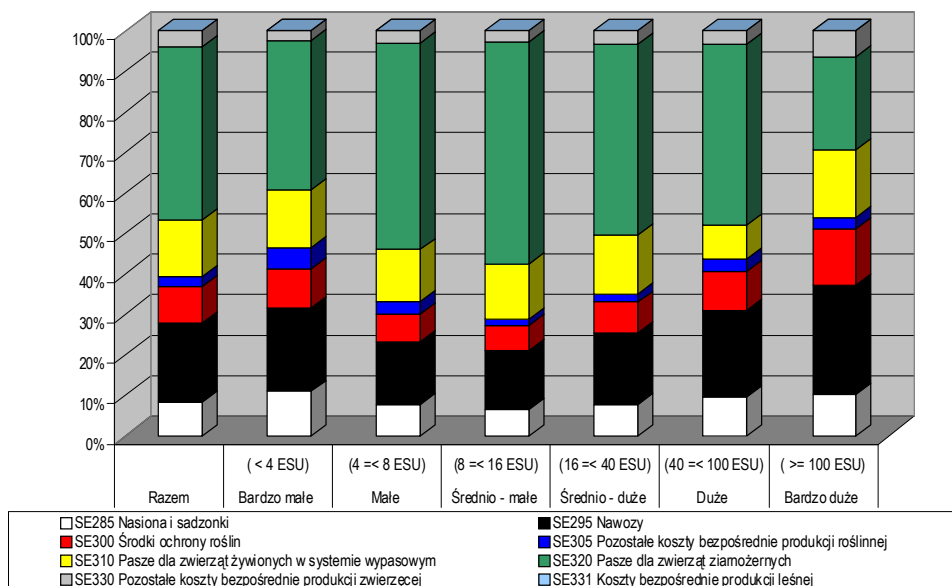
Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem dla gospodarstw powyżej 8 ESU wykazywała tendencję spadkową wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) oraz małych (od 4 do 8 ESU) relacja ta rosła w miarę zwiększania skali produkcji i wyniosła odpowiednio ok. 40% oraz ok. 50%. Warto zwrócić uwagę, iż w gospodarstwach małych (od 4 do 8 ESU) oraz średnio-dużych (od 16 do 40 ESU) relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej była na podobnym poziomie i wynosiła ok. 50% (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

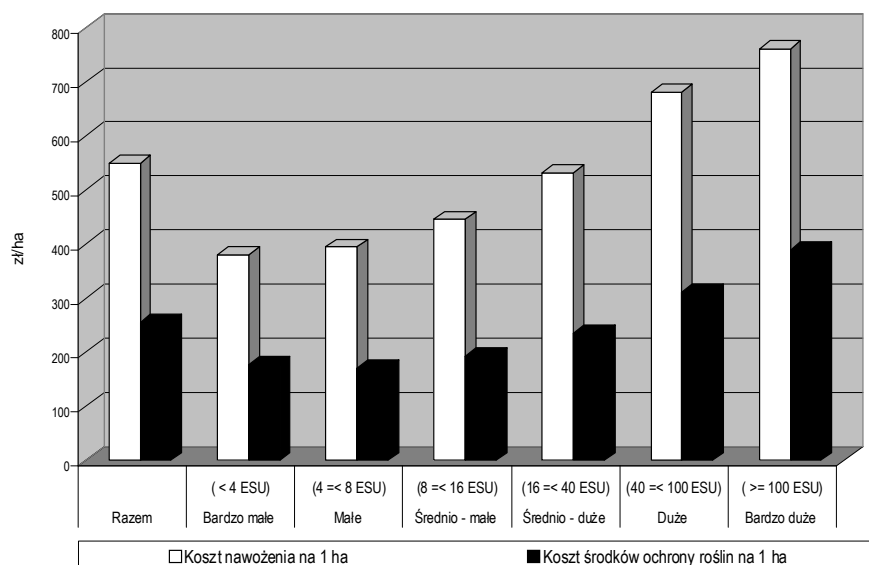
Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa, stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych, które w przypadku gospodarstw średnio-małych (od 8 do 16 ESU) wyniosły prawie 55%. Na kolejnym miejscu znalazły się koszty nawozów ze średnio 19% udziałem (nieco większym, około 27% w gospodarstwach bardzo dużych - powyżej 100 ESU) oraz koszty środków ochrony roślin wymiennie z kosztami pasz zwierząt żywionych systemem wypasowym (patrz: Wykres 43).

Wykres 43 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

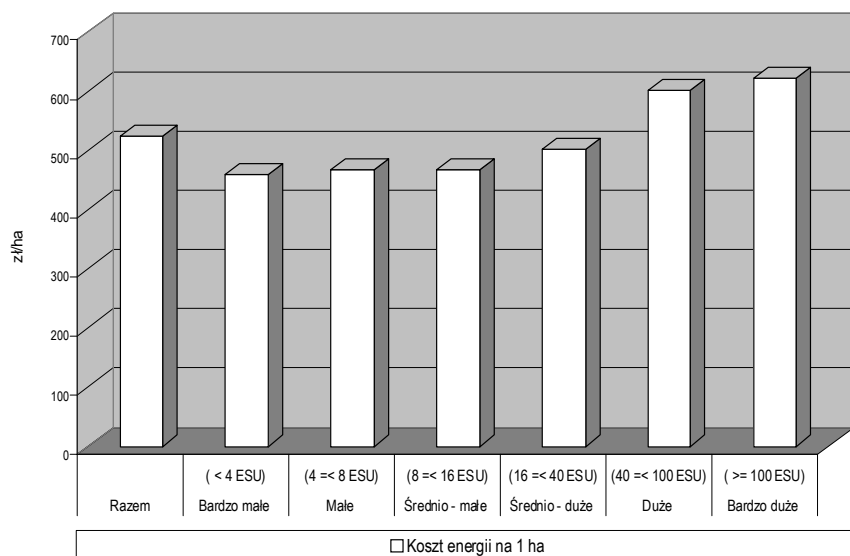
Koszty nawożenia mineralnego i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 44) bardzo silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach największych ekonomicznie koszty nawożenia oraz koszty ochrony roślin były 2-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 4 ESU). Mimo najwyższych kosztów w gospodarstwach powyżej 100 ESU, produktywność ziemi mierzona wartością produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych była w tej grupie niższa niż w poprzedniej klasie (patrz: Wykres 36). Należy to powiązać z różnicą w strukturze uprawianych roślin.

Wykres 44 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

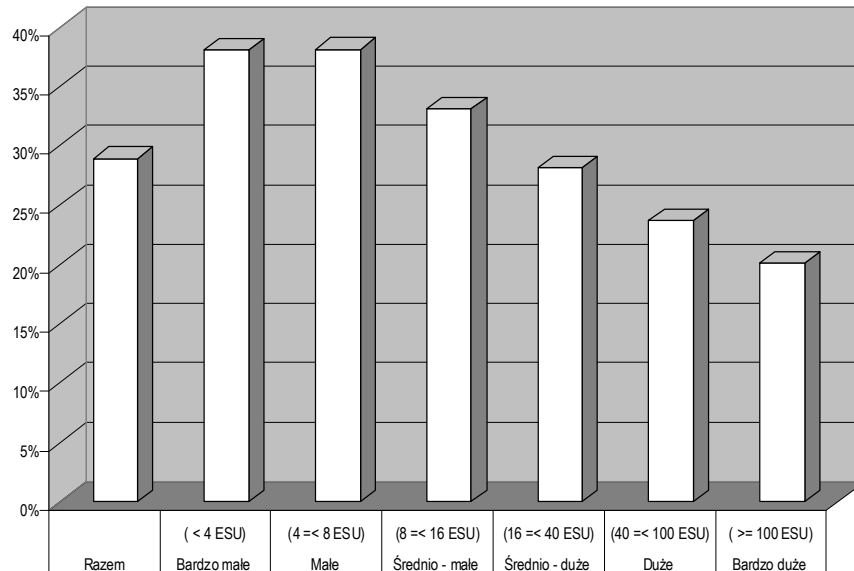
Z wielkością ekonomiczną gospodarstw bardzo wyraźnie również wiążą się koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 45). Najwyższe koszty energii elektrycznej i paliw były ponoszone przez grupę gospodarstw dużych (powyżej 40 ESU).

Wykres 45 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

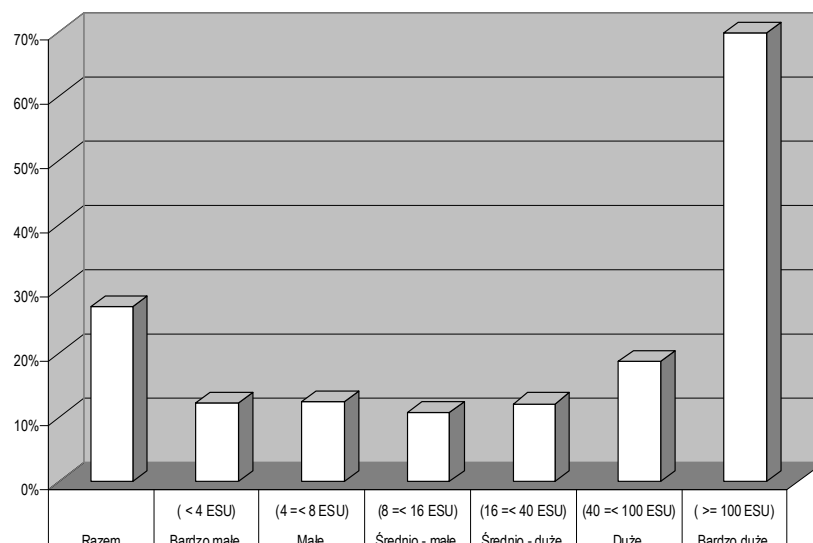
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Stosunek procentowy wyniósł dla gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) około 38%, natomiast dla gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) nieco ponad 20% (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

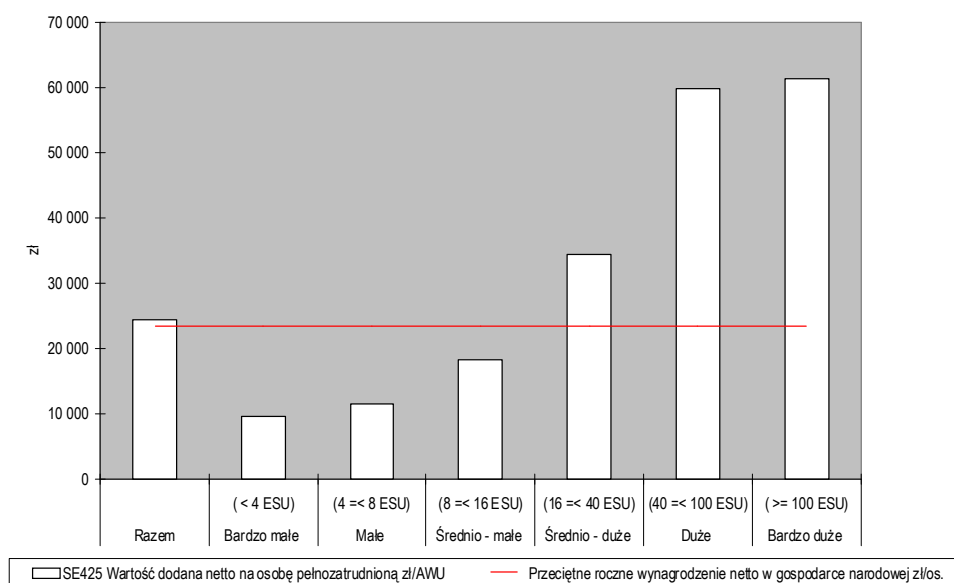
W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Udział ten (ponad 69%) był w ich przypadku ponad 2,5 razy większy niż ma to miejsce w pozostałych gospodarstwach. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania przez te gospodarstwa czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów (koszty odsetek) oraz dzierżawy ziemi. Były one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

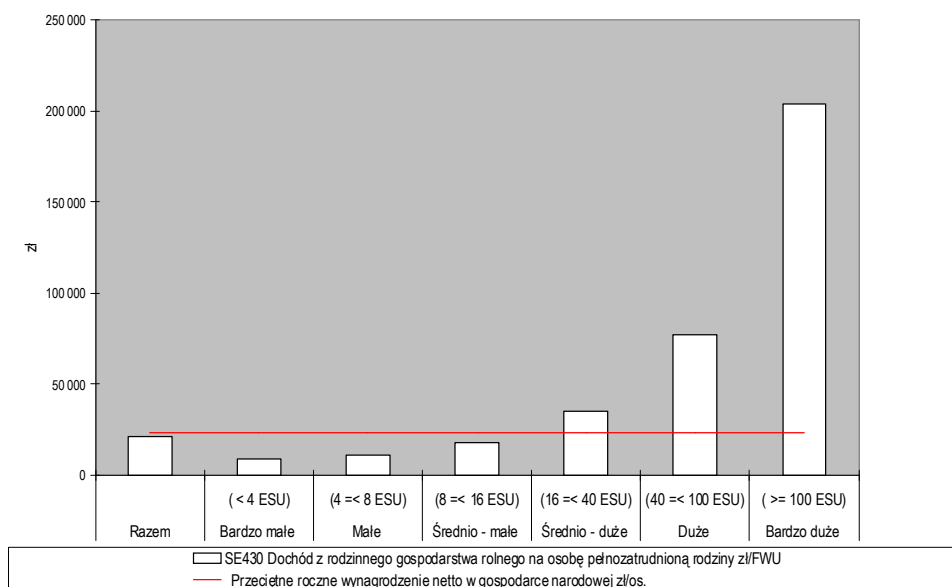
W regionie Wielkopolska i Śląsk wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną nieznacznie przekroczyła przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Wystąpiły jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Gospodarstwa większe, powyżej 16 ESU, uzyskały wartość dodaną netto przewyższającą przeciętną płacę netto (w gospodarstwach dużych i bardzo dużych nawet kilkakrotnie) podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 16 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU), gdzie wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła około 41% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

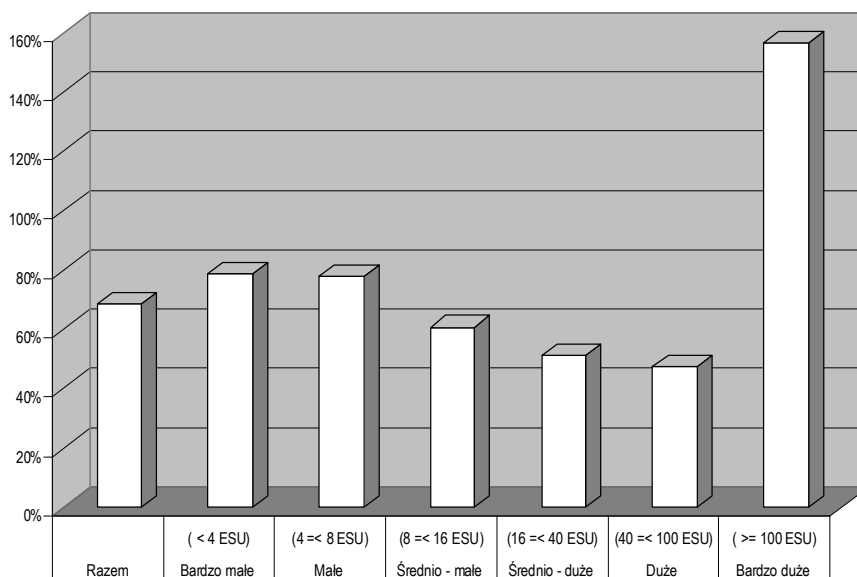
Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować podczas analizy rozkładu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą. Skala dysproporcji była jednak zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był kilkakrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 49).

Wykres 49 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

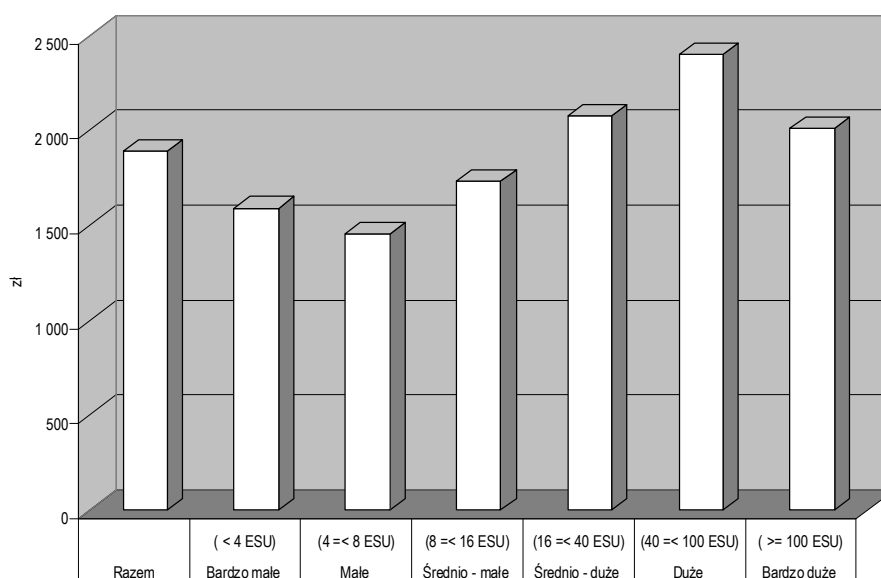
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie (prawie 157%) wystąpił w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU). W pozostałych grupach gospodarstw udział dopłat w dochodzie spadał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, osiągając poziom niecałych 79% w przypadku gospodarstw bardzo małych (od 2 do 4 ESU) aż do 47% w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) (patrz: Wykres 50).

Wykres 50 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej**

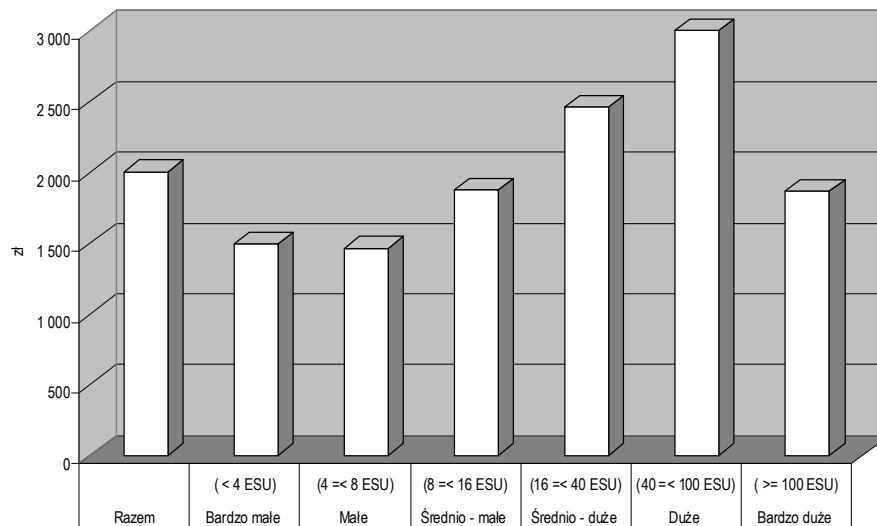
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) wynosiła 2 401 zł/ha, dla porównania w gospodarstwach małych (od 4 do 8 ESU) było to 1 455 zł/ha. Z ogólnego trendu wyłamały się gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), oraz bardzo małe (poniżej 4 ESU), gdzie wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych wynosiła odpowiednio 2 009 zł/ha oraz 1 589 zł/ha (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 **Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

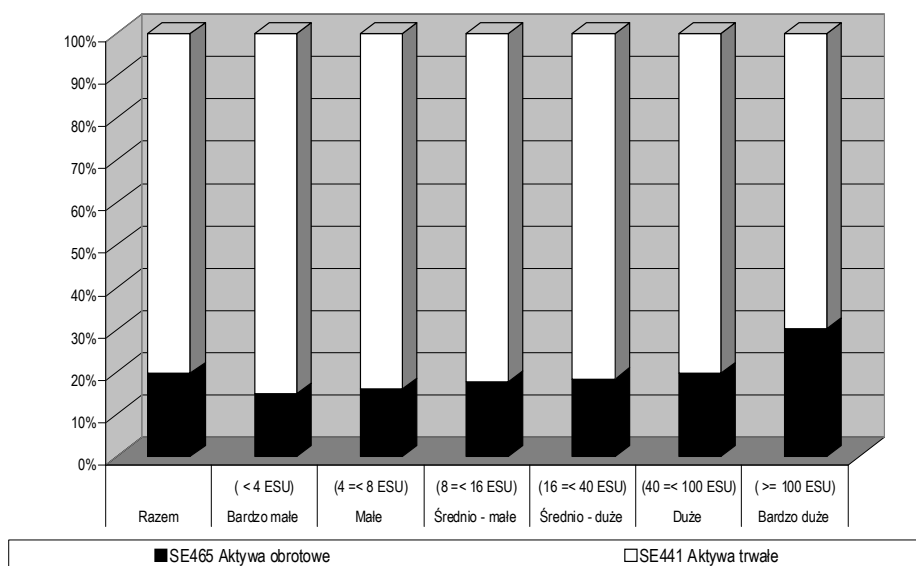
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych powtarza się schemat zawarty na wykresie poprzednim. Najlepszy wynik w tej kategorii osiągnęły gospodarstwa duże (od 40 do 100 ESU), w których dochód wyniósł 2 997 zł/ha (patrz: Wykres 52).

Wykres 52 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

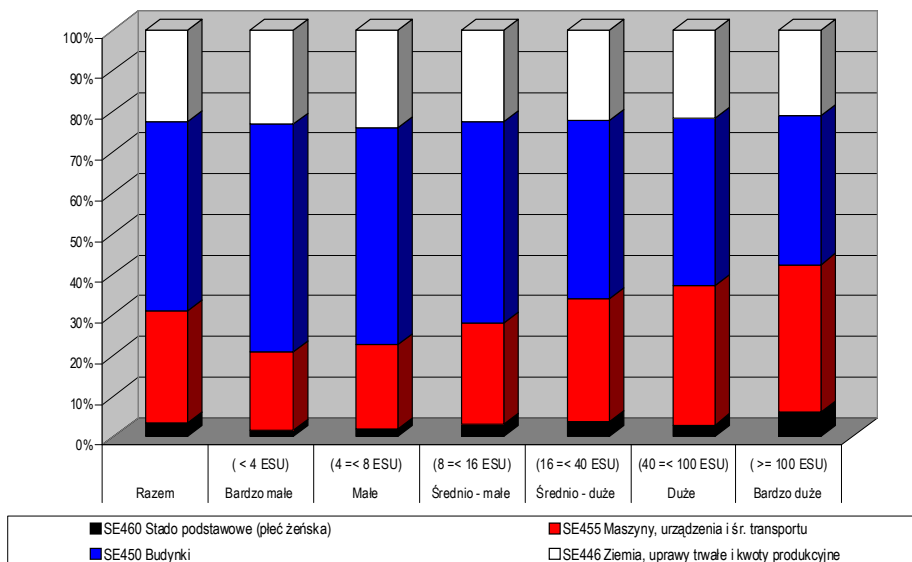
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 53). Im większe były pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy był udział środków trwałych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa duże były w korzystniejszej sytuacji. Było to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (patrz: Wykres 35).

Wykres 53 Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej

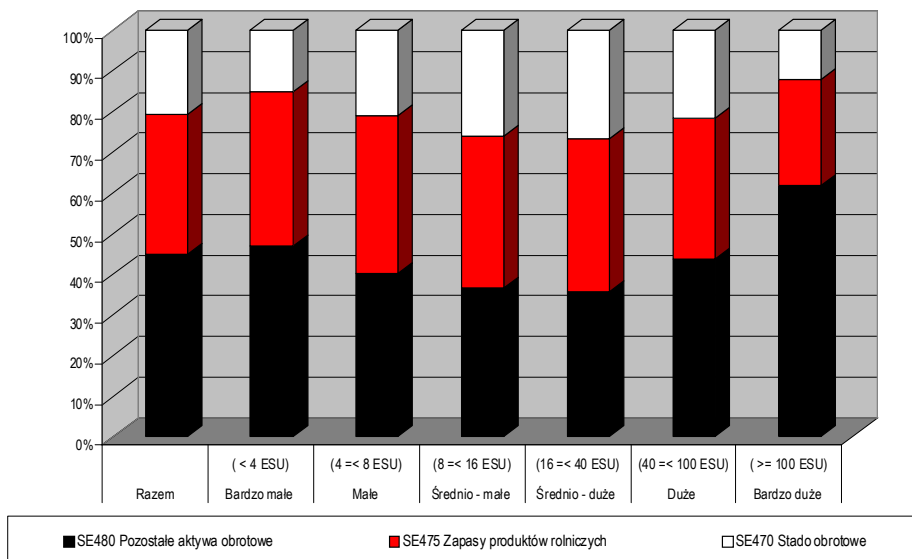
W strukturze aktywów trwałych gospodarstw mniejszych ekonomicznie dominowały budynki i budowle, a ich udział wyraźnie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 54). Rósł natomiast udział maszyn, urządzeń i środków transportu. Udział ziemi, upraw trwałych i kwot produkcyjnych utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie, chociaż w gospodarstwach średnio-dużych, dużych i bardzo dużych był nieznacznie niższy.

Wykres 54 **Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej**

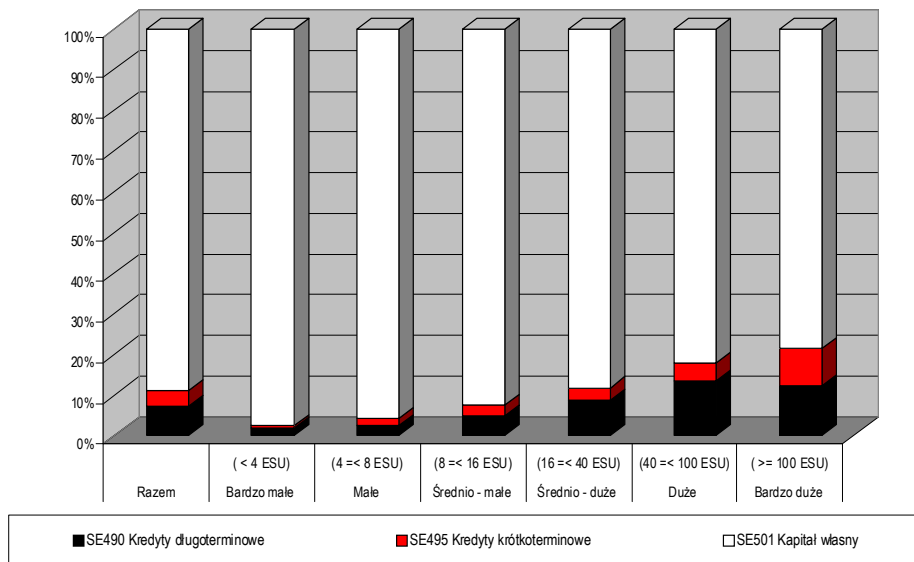
W strukturze aktywów obrotowych małych i średnich gospodarstw dominowały zapasy produktów rolniczych, w gospodarstwach największych (ponad 40 ESU) pozostałe aktywa obrotowe, których znaczną część stanowiły zapasy z zakupu (patrz: Wykres 55). Stado obrotowe największy udział miało w gospodarstwach średnio-małych oraz średnio-dużych.

Wykres 55 **Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej**

Struktura pasywów wykazywała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 56). Im większe były ekonomicznie gospodarstwa, tym większy udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie największych gospodarstw (ponad 100 ESU) przekraczało 21%, przy czym ponad połowę kapitałów obcych stanowiły kredyty długoterminowe. Najniższy poziom zadłużenia wystąpił w gospodarstwach bardzo małych, w których 73% zobowiązań ogółem stanowiły kredyty długoterminowe.

Wykres 56 **Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej**

3.3. Wnioski

1. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (16 920 zł) oraz gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 40 – 100 ESU (2 401 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa w typie uprawy mieszane (1 573 zł) jak i gospodarstwa od 4 do 8 ESU (1 455 zł).
2. Spośród analizowanych rozkładów grup gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (29 757 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (203 822 zł). Z kolei najniższymi wartościami charakteryzowały się gospodarstwa mieszane (15 534 zł) oraz gospodarstwa od 2 do 4 ESU (8 835 zł).
3. W strukturze aktywów znaczący jest udział środków trwałych. Najwyższy udział środków trwałych zaobserwować można w gospodarstwach ogrodniczych oraz w gospodarstwach bardzo małych (2 – 4 ESU), natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych oraz w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU udział środków trwałych w strukturze aktywów jest najniższy.
4. Analizując strukturę pasywów należy zauważyć, iż najbardziej zadłużone są gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych oraz gospodarstwa o wielkości ekonomicznej wyższej niż 100 ESU, zaś najniższy udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku mają gospodarstwa utrzymujące krowy mleczne oraz gospodarstwa bardzo małe (2 – 4 ESU).
5. Zaobserwowane różnice w parametrach wynikowych analizowanych grup gospodarstw rolnych nakazują konieczność przeprowadzania pogłębionych analiz statystycznych w badaniach strukturalnych gospodarstw rolnych.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB